

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ
ÚSTAV VEŘEJNÉ SPRÁVY A PRÁVA**

**Vyhodnocení účinnosti výukových programů na
oblast životního prostředí**

Diplomová práce

Autor práce: Terezie Hovorková

Vedoucí práce: doc. Ing. Ilona Obršálová, CSc.

2006

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ECONOMY AND ADMINISTRATION
DEPARTMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION AND LAW

**Efektivity of educational programs in the area
of environmental issue**

Thesis

AUTHOR: Terezie Hovorková

SUPERVISOR: doc. Ing. Ilona Obršálová, CSc.

2006

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 10.05.2006

Terezie Hovorková

Poděkování:

Touto cestou chci poděkovat vedoucí diplomové práce Doc. Ing. Iloně Obršálové, CSc. Za trpělivost, dobré rady a doporučení i za poskytnuté materiály, které mi velice pomohli při zpracovávání vybraného téma.

Dále bych ráda poděkovala Ekocentru Paleta, jmenovitě Ing. Jiřímu Burešovi i všem základním školám, které se zúčastnily dotazníkového šetření a jsou uvedeny níže v textu diplomové práce.

Shrnutí:

Diplomová práce se skládá z teoretické části, kde je popsán stav výchovných programů v ČR, státní koncepce environmentální politiky a koncepce EVVO (Environmentální výchova, vzdělávání a osvěta) v Pardubickém kraji.

Praktická část obsahuje průzkum v oblasti vyhodnocení účinnosti výukových programů na oblast ochrany životního prostředí. Dotazníkové šetření proběhlo na základních školách v Pardubicích s cílem ověřit si účinnost programů realizovaných Ekocentrem Paleta, krajským koordinátorem EVVO.

Summary:

The diploma work contains of the theoretical part, where is described situation of the educational programs in Czech republic, governmental conception of the environmental policy and conception EESE (environmental education, study and enlightenment) in Pardubice region.

Practical part contains of research in area of evaluation of the effectivity of educational programs in the area of environment. Interviewing took part in basic schools in Pardubice. The objective of interviewing was to verify the evaluation of programs realized by Ekocentrum Paleta, the regional linkman of EESE.

OSNOVA

<u>Úvod</u>	10
<u>1 Enviromentální vzdělávání</u>	
1.1 Environmenální výchova, vzdělávání a osvěta (EVVO)	12
1.2 EVVO v EU	13
1.3 Trvale udržitelný rozvoj	15
1.3 Ochrana životního prostředí	15
1.4 Informování veřejnosti	15
<u>2 Analýza stavu výchovných programů v ČR</u>	
2.1 Strategie vlády České republiky v rámci EU na léta 2004 - 2013	16
2.2 Popis priorit v oblasti životního prostředí	16
2.2.1 Priorita: ochrana klimatického systému Země a ovzduší	16
2.2.2 Priorita: Ochrana krajiny, vod, půdy a nerostného bohatství	17
2.2.3 Komplexní management chemických látek a přípravků prostřednictvím přípravy	19
2.2.4 Prosazování udržitelné spotřeby a výroby v EU	20
2.3 Státní koncepce enviromentální politiky	23
2.3.1 Definice a terminologie	23
2.3.2 Zajištění EVVO ze strany státu	24
2.3.3 Obecné cíle a nástroje	26
2.3.4 Problematika dětí , mládeže , pedagogických a odborný pracovníků	28
<u>3 Koncepce EVVO Pardubického kraje</u>	
3.1 Analýza stávajícího stavu	33
3.2 Programová část	34
3.3 Priority	35
3.3.1 Priorita č. 1 - Školství a vzdělávání	35

3.3.2	Priorita č. 2 - Veřejná správa	36
3.3.3.	Priorita č. 3 - Občanský sektor	37
3.3.4	Priorita č. 4 – Privátní sektor	38
3.3.5	Priorita č. 5 – Integrace, komunikace, řízení	39
3.4	Způsob realizace	40
3.5	Financování realizace koncepce	42
3.6	Monitoring a hodnocení	42

4. Ekocentrum Paleta – krajský koordinátor EVVO Pardubického kraje

4.1	Obecné informace	43
4.2	Z historie Ekocentra Paleta	44
4.3	Výchovné programy pro školy	45
4.4	Další aktivity Ekocentra Paleta	46
4.5	Činnosti Ekocentra Paleta jako krajského koordinátora EVVO	47

5. Praktická část – Empirické zjišťování efektivity EVVO

5.1	Vymezení pojmů	50
5.2	Fáze výzkumu	53
5.2.1	Předvýzkum	53
5.2.2	Pracovní hypotézy	54
5.2.3	Sběr dat	55
5.2.4	Zpracování výsledků, porovnání, doporučení	56
5.2.5.	Vyhodnocení jednotlivých otázek	57
5.3	Vyhodnocení dotazníkového šetření	63
5.3.1	Statistické testování zjištěných údajů	63
5.3.2	Grafické porovnání zjištěných údajů	68

Závěr

Seznam tabulek:

tabulka č. 1. přehled vzájemné spolupráce a metodické odpovědnosti ve vztahu k cílovým skupinám (str. 31)

tabulka č. 2. statistické vyhodnocení (1) (str. 63)

tabulka č. 3. statistické vyhodnocení (1) tabulka výsledků (str. 63)

tabulka č. 4. statistické vyhodnocení (2) (str. 64)

tabulka č. 5. statistické vyhodnocení (2) (str. 65)

tabulka č. 6. vliv výukových programů ekocenter (str. 67)

Seznam grafů:

Graf č. I. porovnání vlivu výukových programů dle jednotlivých tříd(str. 32)

Seznam příloh:

Příloha A. table of answers (str. 70)

Příloha B. dotazník (str. 71,72)

Příloha C. bodové hodnocení otázek (str. 73)

Příloha D. vyhodnocení dotazníkového šetření, bodovou metodou (str. 74)

Příloha E. účastníci programu Národní síť středisek a center EVVO v ČR (str. 75)

Seznam pojmů a zkratk:

DVPP	další vzdělávání pedagogických pracovníků
CEV	centrum ekologické výchovy
EVVO	environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
EC	ekocentrum
EIA	posuzování vlivů na životní prostředí
EMS	systém environmentálního řízení (EMS - Environmental Management Systems).
ES	Evropské společenství
EU	Evropská Unie
FEVO	Fond ekologické výchovy
HDP	hrubý domácí produkt
LA 21	Lokální agenda 21
M.R.K.E.V.	metodika a realizace komplexní ekologické výchovy
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NNO	nestátní neziskové organizace
NP	národní park
OSN	Organizace spojených národů
SSEV	síť středisek ekologické výchovy
SEV	středisko ekologické výchovy
SOU	střední odborné učiliště
SŠ	střední škola
UR	udržitelný rozvoj
VOŠ	vyšší odborná škola
VŠ	vysoká škola
ZŠ	základní škola
ŽP	životní prostředí

Úvod

Ekologická výchova vzdělávání a osvěta (dále EVVO) je celoživotním procesem, reagujícím na aktuální změny poznání, sociální změny a další. Celkově hovoříme o vytváření tzv. ekologické kultury, tzn. navozování takového způsobu uspokojování různorodých potřeb člověka, který neohrožuje životní prostředí ani lidskou společnost.

EVVO zahrnuje **tři základní směry působení**, které mají být v praxi neoddělitelně propojeny:

- poskytnutí informací a vzdělání, potřebných k ochraně životního prostředí (ekologická gramotnost).
- vytvoření mravně a citově podloženého vztahu k prostředí, směřujícího ke způsobu života příznivému pro životní prostředí i pro jedince samého (ekologická etika).
- zprostředkování takových **dovedností**, které umožní ekologicky přijatelný způsob života.

Problém, kterému bych se v této práci ráda věnovala je jaký vliv mají výukové programy probíhající v rámci ekologických výchovných programů v České republice na ochranu životního prostředí. V rámci programu EVVO pro ČR a dle programů jednotlivých krajů je prováděna ekologická výchova již u nejmenších dětí navštěvujících mateřské a později základní školy.

Zajímalo mě zda děti (žáci 6-8-mých tříd ZŠ) již mají zažity určité základní termíny z oblasti ochrany ŽP. Kde všude se již o ochraně životního prostředí doslechli a kde je programy ekologické výchovy nejvíce zaujali. Dále mne zajímalo jsou-li rozdíly mezi dětmi pravidelně navštěvujícími odborné společnosti zajišťující ekologickou výchovu (tzv. ekocentra) a dětmi, které mají tuto výchovu zprostředkovanou pouze školou, rodinou a případně masmédií.

Cíl práce: Stanovit vliv specializovaných ekocenter na povědomí dětí o ochraně životního prostředí.

Tohoto cíle chci dosáhnout metodami: řízeného rozhovoru, dotazníkovým šetřením, porovnáním dat a rozbořem šetření.

Terezie Hovorková

1 Environmentální vzdělávání

1.1 Environmentální výchova, vzdělávání a osvěta (EVVO)

Podle § 16 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí se „výchova, osvěta a vzdělávání provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách“.

Cílem EVVO je dosažení takového stavu, kdy jsou občané objektivně informováni o stavu a vývoji životního prostředí a získávají k prostředí vztah, který je základem šetrného a předvídatelného chování a jednání. To vyžaduje jisté znalosti a dovednosti a hlavně silnou motivaci. Lidé, žijící převážně ve městech (cca 80% Evropanů) většinou ztratili přímý kontakt s přírodou, a proto si neuvědomují tak jako dříve, jak je pro ně zdravé a fungující životní prostředí důležité. Z tohoto důvodu je třeba je k tomuto ekologickému povědomí vést a od útlého věku vychovávat.

EVVO jsou tedy spolu s nástroji ekonomickými a legislativními důležitým preventivním nástrojem ochrany životního prostředí. Ekonomické a legislativní nástroje jsou nezbytné a velmi účinné, nejsou však zárukou vybudování kladného vztahu k životnímu prostředí, který je podmínkou vhodného chování i tehdy, kdy je kontrola obtížná. Nezaručují také pochopení souvislostí jednotlivých jevů v prostředí.

Význam prevence v ochraně životního prostředí roste také z dalšího důvodu: je stále zřejmější, že vztahy mezi živými organismy a prostředím jsou velmi komplikované a že lidstvo zná zřejmě pouze malou část zákonitostí těchto vztahů. Nedokážeme proto dnes s jistotou stanovit veškeré vlivy lidské činnosti na životní prostředí, a v důsledku toho na lidské zdraví, zejména v dlouhém časovém horizontu. Proto hovoříme o nutnosti jednání v souladu s principem předběžné opatrnosti.

EVVO má přispívat k přijetí zodpovědnosti jednotlivců za současný i budoucí stav životního prostředí. Má vytvářet podmínky pro konkrétní zapojení jednotlivce do ochrany životního prostředí. V mnoha směrech se prolíná s prací s veřejností v oblasti životního prostředí, není možné určit mezi nimi přesnou hranici. Jedním ze společných rysů EVVO a práce s veřejností je aktivizace obyvatel v oblasti ochrany životního prostředí.

Nezanedbatelným společným rysem EVVO a práce s veřejností v oblasti životního prostředí je velmi složitá měřitelnost dosažených hodnot. Úspěšnost (či neúspěšnost) se projevuje až v delším časovém období. V každém případě obě oblasti mají také své ekonomické opodstatnění - šetří pozdější náklady spojené s odstraňováním vzniklých škod na životním prostředí i zdraví lidí, a přispívají tak k prosperitě obcí i měst.

„Komplexní EVVO optimálním způsobem utváří morálku, působí na rozumovou, citovou i volně aktivní složku osobnosti člověka, rozvíjí dovednosti i sociální komunikativnost. Směřuje k celkovému rozvoji osobnosti i k prohlubování poznání světa - propojenosti jevů a problémů v čase a prostoru, pochopení ekologických principů fungujících na této planetě, vede k aktivizaci při řešení problémů životního prostředí tím, že poskytuje metodu. Vede i k lepšímu poznání sebe sama a svých možností, včetně získání schopností prosazovat své oprávněné požadavky a přijímat odpovědnost za své činy“¹.

„Ekologická osvěta zprostředkovává hlavně informace o stavu a vývoji životního prostředí, a to takovým způsobem, který umožňuje pochopení širších souvislostí jevů nebo problémů a který dává návody vhodného ekologického jednání a chování“².

Současně by měly být zajištěny podmínky pro ekologické chování. Tyto podmínky mnohdy překračují možnosti jednotlivců, a musí proto být záležitostí státní správy a samosprávy (např. při separaci a druhotném zpracování odpadu) nebo záležitostí služeb (možnost výběru ekologicky šetrných výrobků a bioproduktů apod).

1.2 EVVO v EU

Jak u nás tak i ve všech dalších zemích Evropské Unie státní správa i samospráva tyto činnosti zajišťují ať už přímo přes školy a školské organizace, či jsou v různých zemích různé obvykle neziskové organizace.

Například v Belgii zaštiťuje environmentální výchovu ministerstvo školství ve spolupráci s ostatními ministerstvy. Mají zpracovaný environmentální plán „MINA-

¹ www.ceu.cz (čerpáno dne 11.03.2006)

² www.ceu.cz (čerpáno dne 11.03.2006)

plan 2“³. V Dánsku existuje plán ministerstva školství „Green Approach to Education and Training“⁴, na kterém spolupracují i další ministerstva. Ve Francii je environmentální výchova součástí konceptů všech ministerstev. Nemají však schválený žádný oficiální státní plán. Francie považuje za jednu z výrazných oblastí, kde je třeba zasáhnout oblast ničení lesů a má pro tuto oblast i speciální program – „Center for Forest life“, pro oblast vzdělávání „Les centres d’éducation à l’environnement“.⁵ V Německu existuje federální environmentální program – „Environmental Programme“ již od roku 1971. A podobně je tomu i v ostatních zemích. Dominantní roli v oblasti environmentálního vzdělávání má často obdoba našeho ministerstva školství jednotlivých zemí. Další podrobnosti lze nalézt v příloze A.

1.3 Trvale udržitelný rozvoj

Podle formulace Gro Harlem Bruntlandové, bývalé ministerské předsedkyně Norska, „udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který uspokojuje potřeby současnosti bez ohrožování možností budoucích generací uspokojovat své vlastní potřeby. Je v podstatě procesem změn, ve kterém jsou využívání zdrojů, orientace vývoje technologií a transformace institucí zaměřeny na harmonické zvyšování současného i budoucího potenciálu uspokojování lidských potřeb a aspirací.“⁶

V českém právním řádu je trvale udržitelný rozvoj definován v § 6 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí: „trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů“.

1.4 Ochrana životního prostředí

Podle § 9 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí ochrana životního prostředí zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování

³ Environmental education and training in the European Union and other countries“; Ministry of environment of the Czech republic, 1999

⁴ Environmental education and training in the European Union and other countries“; Ministry of environment of the Czech republic, 1999

⁵ Environmental education and training in the European Union and other countries“; Ministry of environment of the Czech republic, 1999

⁶ Bruntland G.H.: Our Common Future, Oxford University Press, Oxford, 1987, závěrečná zpráva Světové Komise pro životní prostředí a rozvoj

životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.

1.5 Informování veřejnosti

„Současná česká legislativa vyhovuje plně směrnici č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí, podle níž má mít veřejnost zajištěn volný přístup k informacím o životním prostředí v institucích placených z veřejných prostředků. Informace o životním prostředí mají být veřejnosti k dispozici na požádání v určitém termínu“⁷.

Zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí vymezuje pojmy, které do této oblasti spadají. Jsou to především informace o stavu životního prostředí a jeho složkách, o příčinách a důsledcích tohoto stavu, o připravovaných činnostech, které by mohly vést ke změně stavu životního prostředí, o správních řízeních, o ekonomických a finančních analýzách použitých v rozhodování, o mezinárodních závazcích atd.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím stanoví podmínky pro výkon zaručeného práva veřejnosti na informace v působnosti veřejné správy ve shodě s článkem 17 Listiny základních práv a svobod.

⁷ www.ceu.cz (čerpáno dne 11.03.2006)

2 Analýza stavu výchovných programů v ČR

2.1 Strategie vlády České republiky v rámci EU na léta 2004 – 2013

„Česká republika připravila ke vstupu do EU Koncepti směřování České republiky v rámci Evropské unie na léta 2004 – 2013, která byla přejmenována na Strategii vlády ČR v EU“⁸. Cílem Konceptce je definovat směry působení a činnosti ČR v EU v období 2004 - 2013 tak, aby od počátku svého členství postupovala při prosazování svých zájmů systematicky, uceleně a efektivně.

Základními prioritními oblastmi jsou: udržitelný rozvoj, soudržnost, svoboda a bezpečnost občanů, vnější bezpečnost a spolupráce a rozmanitost. Priority jsou rozděleny do dvou skupin – horizontální a sektorové. „V rámci sektorových priorit v oblasti životního prostředí bude ČR prosazovat: 1) ochranu klimatického systému Země a ovzduší, 2) ochranu krajiny, vod, půdy a nerostného bohatství, 3) komplexní management chemických látek a přípravků a 4) udržitelnou spotřebu a výrobu. Konceptce bude průběžně aktualizovaná vždy s novým předsednictvím EU“⁹.

2.2 Popis priorit v oblasti životního prostředí

2.2.1 Priorita: ochrana klimatického systému Země a ovzduší

ČR se zavázala, že bude plně podporovat činnosti EU v oblasti snižování emisí skleníkových plynů (oxid uhličitý, metan, oxid dusný, částečně a zcela fluorované uhlovodíky, fluorid sírový) i ostatních škodlivin, dále zmírnění dopadů klimatických změn, snížení energetické a materiálové náročnosti tvorby HDP, zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva a ekosystémů.

Tato priorita navazuje na článek 38 Implementačního plánu přijatého na Světovém summitu o udržitelném rozvoji v září roku 2002, který schválil cíl stabilizace koncentrace skleníkových plynů na úrovni, která by zabránila nebezpečným antropogenním vlivům na klimatický systém, a definuje úkoly k

⁸ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

⁹ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

dosažení tohoto úkolu (tj. především naplnění závazků vyplývajících z Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu).

Doprovodným cílem souvisejícím s prioritou je vytvoření komplexního systému podpory využívání obnovitelných zdrojů energie. Klíčovými doprovodnými cíly jsou: schválení „Národního programu na zmírnění dopadů změny klimatu v ČR“ a „Integrovaného programu snížení emisí a zlepšení kvality ovzduší“, naplňování cílů Kjótského protokolu a příprava na období po roce 2012.

„V roce 2000 byl založen Evropský program ke změně klimatu¹⁰, který navrhuje opatření pro snížení emisí skleníkových plynů v energetickém sektoru, v průmyslu, dopravě, nakládání s odpady atd. Ze 6. Akčního programu ES pro životní prostředí vychází i sdělení Komise k programu „Clean Air for Europe“ 2001/245 navrhuje integrovaný přístup ke znečištění ovzduší, kde prioritami jsou omezení emisí TZL, ozónu a oxidu dusičitého“¹¹.

I ČR si uvědomuje význam ochrany ovzduší a klimatického systému Země. Národní klimatický program byl založen v roce 1994 a je zaměřen na výzkum dopadů klimatických změn na základní sektory hospodářství. V roce 1999 byla vládním usnesením č. 480 schválena Strategie ochrany klimatického systému Země v České republice. ČR schválila Kjótský protokol 15.11. 2001 a tím se po vstupu Kjótského protokolu v platnost zavazuje snížit do r. 2012 emise skleníkových plynů o 8 % oproti r. 1990.

2.2.2 Priorita: Ochrana krajiny, vod, půdy a nerostného bohatství

Vedle zajištění ochrany živých složek životního prostředí, které patří mezi hodnoty zásadního strategického významu pro lidskou společnost, se zdá být důležitým zajistit také odpovídající ochranu neživých složek životního prostředí. Základní oblasti jsou ochrana půdy před degradací, erozí a znečištěním, podpora šetrného využívání přírodních nerostných zdrojů, zajištění dostatečného množství neobnovitelných zdrojů a ochrana nevyužívaných nerostných surovinových zdrojů pro budoucí generace. A samozřejmě i vytvoření právní úpravy zajišťující ochranu půdy a nerostných zdrojů a úpravami ve sféře urbanistického plánování zajistit

¹⁰ European Climate Change Programme

¹¹ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

harmonické a udržitelné využívání území a zdravý život člověka v krajině i v městském prostředí.

Uzemní plánování je stěžejním nástrojem pro zajištění ochrany půdy, nerostných zdrojů a horninového prostředí je i základním nástrojem pro zajištění udržitelného využití území a zachování produkčních i mimoprodukčních funkcí krajiny¹².

Doprovodnými cíly jsou komplexní ochrana všech složek životního prostředí a ochrana před jejich znehodnocením a poškozením, postupné zlepšování kvality všech složek životního prostředí, zlepšení kvality života člověka, revitalizace vodních a mokřadních biotopů a zlepšování vodního režimu krajiny, využívání agro-environmentálních opatření, zachování a obnovení krajin s estetickým významem, podpora udržitelné turistiky, podporování zohlednění problematiky biologické rozmanitosti do zemědělské politiky a dalších sektorových politik, udržitelný rozvoj venkova a také dořešení komplexní právní úpravy pro řešení starých škod.

Ochrana půdy a nerostného bohatství v EU je základní strategií 6. Akčního programu ES pro životní prostředí. EK připravuje dále Evropskou strategii na ochranu půdy; již byl vydán dokument "Towards a Thematic Strategy for Soil Protection". K problematice ochrany půd bylo ustaveno poradní fórum a expertní skupiny, práce v nich se účastní experti z ČR.

„Ochrana biotické složky ŽP je zajišťována vytvářením soustavy **Natura 2000**, systému druhové ochrany, fungováním národní ochrany přírody a řadou navazujících opatření“¹³. Souvisejícím tématem je povodňová ochrana. Francie spolu s Nizozemím usilují o umožnění využívat Evropské fondy pro preventivní protipovodňovou ochranu. ČR tuto snahu podporuje.

„Ochranu půdy považuje Česká republika za prioritní, v současné době ošetřuje tuto problematiku zákon ČNR č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ale připravuje se zákon nový“¹⁴.

¹² Problematiku upravuje zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

¹³ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

¹⁴ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

V oblasti ochrany nerostného bohatství má ČR díky státnímu vlastnictví ložisek vyhrazených nerostů a významných ložisek stavebních surovin výrazně lepší pozici než současné země EU. Avšak chybí nám koncepční přístup k problematice optimálního využívání odpadů z těžby včetně posouzení využitelnosti odvalů, hald, výklizů a odkališť. V této době se podpora vyššího využívání druhotných surovin prosazuje i do koncepčních materiálů a legislativních norem¹⁵, požadavek zvýšení recyklace prosazují také plány odpadového hospodářství.

Pro ochranu našich vod je významná především implementace Rámcové směrnice 2000/60/ES o vodní politice Společenství, jejímž hlavním cílem je komplexní ochrana kvality i kvantity vod, prevence zhoršování a dosažení dobrého chemického a ekologického stavu vod a s nimi spojených ekosystémů, jako základ pro trvale udržitelné využívání vod a zmírňování následků povodní a sucha¹⁶.

Také otázka povodní je v ČR velice diskutována a proto podporujeme mezinárodní aktivity v této oblasti a řešení protipovodňové ochrany na evropské úrovni. Protipovodňová ochrana je v ČR právně ošetřena v hlavě IX zákona 254/2001 sb. o vodách.

2.2.3 Komplexní management chemických látek a přípravků prostřednictvím přípravy nové chemické legislativy

Cílem nové „chemické legislativy“ je v souladu s přístupem EU zavedení jednotného přístupu ke všem chemickým látkám a přípravkům, zrušení, resp. nahrazení stávající, mnohdy značně nepřehledné právní úpravy, přenesení zodpovědnosti za testování chemických látek a hodnocení jejich nebezpečnosti ze státních orgánů zejména na výrobce a dovozce a stanovení odpovídajících povinností i průmyslovým uživatelům z ostatních průmyslových odvětví, omezení

¹⁵ nový zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech deklaruje v preambuli, že materiálové využití má přednost před ostatními způsoby využití

¹⁶ zákon 254/2001 Sb. o vodách (v současné době novelizovaném) a jeho prováděcí předpisy.

výroby a používání velmi nebezpečných látek a jejich náhrada méně nebezpečnými látkami.¹⁷

Doprovodnými cíly pro naplnění chemické politiky musí být vyvážené respektování zejména cílů jakými jsou ochrana lidského zdraví a životního prostředí, udržení a posílení konkurenceschopnosti chemického průmyslu Evropské unie, podpora forem testování, které snižují využívání laboratorních zvířat, soulad s mezinárodními závazky EU vůči Světové obchodní organizaci.

V současné době v ČR probíhá vyhodnocování dopadů připravované chemické politiky REACH na zpracovatelský průmysl ČR (analýza ekonomických dopadů; metodika hodnocení účinků na vybrané sektory; náklady vyvolané implementací, dopady na konkurenceschopnost, shrnutí a závěry).

2.2.4 Prosazování udržitelné spotřeby a výroby v EU

Navazuje na priority aktualizované Státní politiky životního prostředí, tj. oblast „Udržitelné využívání přírodních zdrojů, materiálové toky a nakládání s odpady“, která mimo jiné zahrnuje ochranu povrchových a podzemních vod, ochranu neobnovitelných přírodních zdrojů a jejich udržitelné a šetrné komplexní využívání, vyšší podíl využívání obnovitelných zdrojů, snižování energetické a materiálové náročnosti a zvýšení materiálového a energetického využití odpadů, a odpovědné nakládání s nebezpečnými odpady.

Všechny země světa by měly podporovat modely udržitelné spotřeby a výroby, přičemž vůdčí úlohy v tomto procesu by se měly chopit rozvinuté země ku prospěchu všech zemí, při respektování principů z Rio de Janeira, včetně principu společných a zároveň odlišených odpovědností.¹⁸

¹⁷ Ze závěrů Světového summitu o udržitelném rozvoji v září 2002 plyne závazek plně implementovat Agendu 21 ohledně řádného nakládání s chemickými látkami v průběhu celého jejich životního cyklu za účelem udržitelného rozvoje a ochrany lidského zdraví a životního prostředí a Program pro další implementaci Agendy 21 (část III “Změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby”, čl. 23).

¹⁸ stanovených v zásadě 7 Deklarace o životním prostředí a rozvoji z UNCED v r. 1992. Vlády, příslušné mezinárodní organizace, soukromý sektor i všechny významné skupiny by při procesu změny modelů udržitelné spotřeby a výroby měly hrát aktivní úlohu – část III “Změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby”.

„V roce 2001 uznala Rada Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD – ČR je členským státem OECD od roku 1995) na ministerské úrovni udržitelný rozvoj jako „zastřešující cíl vlád států OECD i samotné organizace“. Na tomto zasedání byl schválen dlouhodobý program OECD v oblasti udržitelného rozvoje včetně prosazování udržitelných vzorců spotřeby a výroby“¹⁹.

Navazujícím cílem je pak trvale udržitelná spotřeba a výroba, která je podporována širokou škálou nástrojů včetně ekonomických. S tímto problémem souvisí podpora nových preventivních nástrojů jako jsou označování ekologicky šetrných výrobků, uplatňování dobrovolných dohod mezi státní administrativou a sdruženími výrobců, zavádění environmentálních systémů řízení, uplatňování principů čistší produkce, využívání metody LCA²⁰, ekodesing, přednostní nakupování ekologicky šetrných výrobků a služeb, vytváření a využívání obchodních sítí nabízejících výrobky a služby příznivé k ŽP, uplatňování env. kritérií ve veřejných zakázkách, atd. Dále je nutné podporovat další vzdělávání a vyšší informovanost spotřebitelů.

Doplňujícím cílem v českých podmínkách je předcházení vzniku odpadů, minimalizace tvorby odpadů a maximalizace recyklace a používání alternativních materiálů šetrných k životnímu prostředí. V neposlední řadě i podpora vytvoření komplexního systému podpory obnovitelných zdrojů energie a ochrana neobnovitelných přírodních zdrojů.

Evropská unie hraje zásadní roli v prosazování principu udržitelného rozvoje v evropském i celosvětovém měřítku. Vůbec poprvé byl udržitelný rozvoj zmíněn v Amsterodamské smlouvě, která vstoupila v platnost 1. května 1999. V článku 2 jako jeden z cílů „dosahovat vyvážený a trvale udržitelný rozvoj, zejména vytvořením prostoru bez vnitřních hranic, posilováním ekonomické a sociální soudržnosti a zavedením hospodářské a měnové unie“ a v článku 6 „Požadavky ochrany životního prostředí musí být zapracovány do stanovení a provádění politik Společenství uvedených zejména s ohledem na podporu trvale udržitelného rozvoje“.

V roce 2001 byla přijata v rámci EU Strategie udržitelného rozvoje Evropských společenství, která se stala určujícím dokumentem pro všechny členské státy Unie.

¹⁹ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

²⁰ hodnocení životního cyklu výrobků

Strategie je výsledkem předchozích snah EU o dosažení lepší soudržnosti ekonomických, sociálních a environmentálních politik.

6. Akční program Společenství v oblasti životního prostředí²¹ se této problematice věnuje v Článku 8 "Cíle a prioritní oblasti akcí týkajících se udržitelného využívání a nakládání s přírodními zdroji a odpady".

Jedná se především o cíl: dosažení významného celkového snížení objemů produkováných odpadů prostřednictvím podniků, zaměřených na prevenci vzniku odpadů, cestou lepší hospodárnosti nakládání se zdroji a prostřednictvím přechodu k udržitelnějším výrobním a spotřebním vzorcům. Také udržitelná výroba a spotřeba úzce souvisí s politikou EU „Corporate Social Responsibility“.

Česká republika se všech výše popsáných mezinárodních akcí zúčastnila. Jako členský stát OSN a OECD se zavázala plnit závazky, které pro ni z uvedených smluv vyplývají. Prosazuje také udržitelný rozvoj včetně udržitelné spotřeby a výroby na evropské úrovni.

Dalším významným dokumentem v oblasti udržitelné výroby a spotřeby je Národní program čistší produkce²² schválený v rámci plnění Mezinárodní deklarace o čistší produkci, ke které se ČR přihlásila v roce 1999. Cílem programu je změnit přístup podniků, státní správy, samosprávy i veřejnosti k volbě opatření zajišťujících ochranu životního prostředí zejména při průmyslové činnosti, včetně poskytování služeb tak, že budou dávat přednost preventivním opatřením.

Podstatné je zdůraznění role čistší produkce a prevence v odpadovém hospodářství v zákoně č. 185/2001 Sb., o odpadech, který ukládá zpracování plánů odpadového hospodářství (tj. včetně prevenčních opatření) včetně plánů odpadového hospodářství na regionální úrovni.

Označování ekologicky šetrných výrobků zaujímá taktéž významné místo v uplatnění nových směrů vývoje a tzv. zelené nakupování, směřující k postupnému vytváření maloobchodních sítí, přednostně nabízejících tyto „zelené“ výrobky služby.

²¹ rozhodnutí EP a Rady 1600/2002/ES z 22.7.2002

²² schválený vládou ČR dne 9.2.2000, usnesení č. 165

Značnou podporu představuje Národní program označování ekologicky šetrných výrobků, který vznikl z iniciativy ministra životního prostředí v roce 1993.²³

Podpora obnovitelných zdrojů energie je v ČR založená na „Státním programu podpory úspor energie a využívání obnovitelných zdrojů energie“ a „Národním programem hospodárného využívání energie a jejich obnovitelných a druhotných zdrojů“²⁴

2.3 Státní koncepce environmentální politiky

Vláda ČR si uvědomuje, že trvalá péče o životní prostředí úzce souvisí se stavem environmentálního vědomí a vzdělaností obyvatel a usiluje o to, aby se ČR stala rovnocenným partnerem splňujícím vstupní podmínky EU. Na základě usnesení vlády č. 232/1992 dosud plní Ministerstvo životního prostředí úlohu odborného garanta environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a je odpovědné za koordinaci a kontrolu jeho plnění. Neméně významná úloha náleží Ministerstvu školství mládeže a tělovýchovy, protože má ve svých rukou kompetence pro vzdělávání a výchovu dětí a mládeže v období školní docházky.

Státní program environmentální výchovy zpracovala meziresortní pracovní skupina, které byla ustavena při ministerstvu životního prostředí, problém jelikož environmentálního vzdělávání a osvěty se svým obsahem i účelem prolíná úkoly všech ministerstev. Tento program je nadresortním dokumentem, dotýkající se všech obyvatel.

2.3.1 Definice a terminologie

Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.²⁵ Pojem udržitelný rozvoj byl již popsán výše.

²³ Jeho realizaci ukládá usnesení vlády, řídicím orgánem je MŽP a výkonným orgánem je Agentura pro ekologicky šetrné výrobky při ČEU. Vláda v červenci 2000 přijala usnesení č. 720 na podporu rozvoje prodeje a užívání ekologicky šetrných výrobků.

²⁴ zpracovává Ministerstvo průmyslu a obchodu v dohodě s Ministerstvem životního prostředí ve smyslu Hlavy III zákona č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií

²⁵ Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, §16

Informování veřejnosti , neboli volný přístup veřejnosti k informacím je dán v Směrnici č. 90 /313/EHS²⁶. Směrnice je plně transformovaná do české legislativy a to zákonem č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, kde je definován obsah termínu informace o životním prostředí. Dle zákona 123/1998 Sb. Spadají do oblasti práva na informace o životním prostředí především informace o stavu životního prostředí a jeho složkách, o příčinách a důsledcích tohoto stavu, o připravovaných činnostech, které by mohli vést ke změně životního prostředí, o správních řízeních, o ekonomických a finančních analýzách použitých při rozhodování.

Ochrana životního prostředí pak zahrnuje především činnosti, kterými se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Dále pak zahrnuje ochranu jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu prostředí jako celku.²⁷

2.3.2 Zajištění EVVO ze strany státu

Veřejná správa: Ministerstvo životního prostředí v rámci své kompetenční působnosti koordinuje spolupráci ministerstev a jiných partnerských organizací, včetně nestátních institucí.²⁸ Současné potřeby EVVO jakožto významného nástroje prevence ochrany životního prostředí nejsou ze strany veřejné správy dostatečně zabezpečeny.

Ministerstvo životního prostředí se proto snaží postupně vytvářet podmínky směřující k systematické podpoře environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty. Výchozím dokumentem je Souhrnná koncepce resortu pro osvětu, vzdělávání, výchovu a informování veřejnosti v záležitostech životního prostředí. Koncepce resortu je základním programem MŽP k zabezpečení celé oblasti environmentální osvěty, vzdělávání a výchovy.

Školství : Do českých škol se výchova k ochraně přírody a poté šířeji pojatá výchova k péči o životní prostředí prosazovala pod vlivem světových událostí od

²⁶ Směrnice č. 90/313/EHS, o svobodě přístupu k informacím o životním prostředí

²⁷ Zákon č. 17/1992 sb. , o životním prostředí, § 9

²⁸ na základě usnesení vlády České republiky č. 232/1992, ke strategii státní podpory ekologické výchovy na 90. léta.

sedmdesátých let. V osmdesátých letech se ujalo označení ekologická výchova zdůrazňující uplatňování ekologických aspektů ve vzdělávání. V totalitním období byl rozpracováván systém ekologické výchovy v řadě projektů mj. pro UNESCO, avšak výsledky nebyly v ČR využity v praxi.

V současné době jsou požadavky na environmentální vzdělávání zahrnuty v obecné rovině do většiny základních pedagogických dokumentů a ovlivnily i tvorbu učebnic některých předmětů, zejména přírodovědy, vlastivědy, přírodopisu, zeměpisu a občanské výchovy. Nověji užívaný pojem “udržitelný rozvoj” pronikl do pedagogických dokumentů a učebnic jen částečně.

Problémem zůstává propojení rozptýlených poznatků a utváření integrovaného pohledu na problematiku. MŠMT koordinuje programy výzkumu a vývoje financované z rozpočtové kapitoly MŠMT. Koordinuje mezinárodní spolupráci ve výzkumných a vzdělávacích programech společně s příslušnými ministerstvy v souladu s Národní politikou výzkumu a vývoje a zabezpečuje i rozvoj metod vzdělávání a výchovy.

Významnou roli při prosazování environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty do škol všech stupňů hrají NNO a jejich specializovaná zařízení (centra a střediska ekologické výchovy). Jsou zčásti podporována ministerstvy životního prostředí a školství, mládeže a tělovýchovy, ale není doceněna možnost zahrnutí a využívání center a středisek ekologické výchovy (CEV/SEV) jejich výukových programů pro školy, školních ekologických projektů apod.

Doporučení konference států OECD “Environmentální vzdělávání na cestě k udržitelnému rozvoji” organizovaná prostřednictvím ENSI (Environment and School Initiatives) v roce 1998 v Linci předpokládá jednak podporu státních orgánů, jednak zdůrazňuje všestrannou iniciativu a samostatnost škol a jejich vzájemnou spolupráci v této oblasti.

Klíčovým a limitujícím problémem environmentálního vzdělávání a výchovy je nedostačující připravenost většiny pedagogických pracovníků. Jen zřídka se objevují kursy a semináře zahrnující nejen studium ekologie či životního prostředí, ale i didaktiku environmentálního vzdělávání a výchovy. Tento stav se významně odlišuje od stavu v některých jiných evropských zemích.

Podniková sféra: je významným spolutvůrcem stavu životního prostředí a v nedávné minulosti se zásadním způsobem podílela na jeho výrazném zlepšení v rozsahu a v termínech, které nemají v Evropě obdoby. Významnou úlohu zde sehrála ministerstva životního prostředí a průmyslu a obchodu a jejich vzájemná spolupráce.

V této době se také ve velmi zlepšilo právní povědomí o nutnosti ochrany životního prostředí. Významnou zásluhu na tom mají komerční osvětové a vzdělávací aktivity a informační činnost konzultantů a dodavatelů environmentálních technologií, kteří téma ochrany životního prostředí uchopili jako svou podnikatelskou příležitost. V neposlední řadě i mezinárodní programy (zejména PHARE a USAID) zvýšily povědomí o možnostech pozitivních environmentálních vazeb průmyslu a společnosti.

Veřejnost: Na osvětě se podílejí instituce státní správy v oblasti životního prostředí (MŽP, okresní úřady, správy NP a CHKO) a některé další instituce, např. vysoké školy, odborné vědecké ústavy, zdravotnická nebo osvětová a kulturně vzdělávací zařízení a další. Významnou roli také hrají nestátní neziskové organizace, především občanská sdružení nebo specializované profesní svazy a společnosti a jejich environmentální, zemědělská nebo zdravotnická poradenská zařízení.

2.3.3 Obecné cíle a nástroje

„Strategickým cílem SP EVVO ČR je praktické uplatňování principů (trvale) udržitelného rozvoje v celé výchovně vzdělávací struktuře společnosti.“²⁹ Dále vybudování komplexního a fungujícího systému environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice, který by se měl pozitivně projevit v šetrnějším přístupu společnosti k životnímu prostředí, a v důsledku toho také snížením nutných nákladů na životní prostředí a zapojení veřejnosti do řešení a odstraňování problémů životního prostředí.

Dalšími cíly SP EVVO ČR jsou:

- Zabezpečení odpovědnost za realizaci EVVO ve státní správě na všech úrovních řízení.

²⁹ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

- Zabezpečit systematickou a komplexní implementaci environmentálních aspektů do vzdělávacích programů na všech úrovních školství, včetně vysokých škol.
- Vytvářet efektivní regionální systémy EVVO a vyhodnocovat jejich účinnost.
- Podporovat místní správy v jejich výchovně vzdělávacích a osvětových aktivitách na poli životního prostředí a (trvale) udržitelného rozvoje.
- Podporovat environmentální programy rekvalifikace zaměstnanců i nezaměstnaných.
- Podporovat vytváření nových pracovních příležitostí v oblasti životního prostředí.
- Podporovat environmentálně zaměřené programy ke zvyšování a rozšiřování kvalifikace apod.
- Podporovat a motivovat environmentálně vzdělávací a osvětové aktivity a trendy v podnikové sféře.
- Zajistit přístupnost informací a poradenství o životním prostředí pro širokou veřejnost a možnost účasti na rozhodování v záležitostech životního prostředí.
- Podporovat a motivovat spolupráci odborných institucí a dalších subjektů při realizaci EVVO.
- Podporovat výzkum a vývoj v oblasti EVVO.
- Zajistit potřebné finanční prostředky v rozpočtech veřejné správy na všech úrovních nejméně ve výši 0,05 % HDP České republiky.³⁰

Nástroje pak dělíme na legislativní sem patří např.:

- zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí,
- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny,

³⁰ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

- zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí (EIA),
- zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí,
- a některé další

dále na ekonomické nástroje kam patří například:

- Finanční prostředky nezbytné pro zabezpečení SP EVVO a ekonomické stimulatory (např. změny v daních, odvody, poplatky, pokuty atd.)
- vnitřní zdroje- v rámci vlastních rozpočtů resortů,
- racionalizační opatření resortů,
- státní fondy
- a některé další

institucionálními nástroji pak mohou být např.:

- nástroje Státní i veřejné
- meziresortní pracovní skupina - konzultační orgán při MŽP,
- síť pracovníků ministerstev zodpovědných za EVVO,
- školy všech úrovní a typů,
- a mnohé další organizace³¹

2.3.4 Problematika dětí , mládeže , pedagogických a odborných pracovníků

„Základním cílem environmentálního vzdělávání a výchovy další generace je naučit ji žít podle principů (trvale) udržitelného rozvoje“³².

To znamená:

- vytvořit dětem a mládeži základní podmínky pro získávání dovedností a znalostí o zákonitostech biosféry, o vztazích člověka a prostředí, o vývoji a problémech současné civilizace i o možnostech a způsobech jejich řešení,
- zdůrazňovat souvislosti mezi poznatky a domýšlet možné důsledky jednání a chování a programově utvářet postoje k osobní odpovědnosti za stav životního prostředí,
- pěstovat dovednosti a návyky žádoucího jednání a chování v přírodním prostředí,
- působit na utváření názorů, postojů, hierarchii životních hodnot, životní styl, na pochopení kvality života,
- rozvíjet úctu a cit k živé i neživé přírodě a jedinečnosti života na Zemi,
- motivovat k aktivnímu zapojení do péče o životní prostředí.

V profesní přípravě pedagogických pracovníků

- v různých pracovních činnostech respektovat a tvořivě rozvíjet přístupy pro (trvale) udržitelný rozvoj,
- připravovat specialisty zaměřené na péči o životní prostředí, na EVVO a vést je k hledání cest a prosazování (trvale) udržitelného rozvoje.³³

Environmentální vzdělávání a výchova musí být nedílnou součástí všeobecného vzdělávání i odborné přípravy v celém školském systému. Zároveň a ve vzájemných návaznostech musí být zabezpečen rozvoj i v celé mimoškolní oblasti. Představuje dlouhodobý proces, který je součástí celoživotního vzdělávání. Rozhodující význam mají ti, kteří EVVO realizují, tj. učitelé a ostatní pedagogičtí pracovníci, vychovatelé, pečovatelé, sociální pracovníci, lékaři, zdravotníci, NNO a další.

³¹ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

³² www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

³³ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

Oblast environmentálního vzdělávání dětí, mládeže a pedagogických pracovníků je rozdělena na čtyři základní témata. Každé téma se zabývá jinými cílovými skupinami.

➤ **Environmentální vzdělávání a výchova dětí a mládeže**

Environmentální výchova dětí v předškolním věku, vzdělávání a výchova dětí a mládeže základních, středních a vyšších odborných škol i vysokoškolských studentů. Důležité je, že EVVO dětí a mládeže lze účinně ovlivňovat také převážnou část dospělé populace, zejména pokud se týká základních občanských postojů k prostředí a úcty k životu. Děti a mládež navštěvující základní školy, střední školy a vyšší odborné školy, ovlivňuje velmi významně jednak škola, ale i další mimoškolní zařízení, v nichž resort školství může environmentální vzdělávání a výchovu ovlivňovat jen nepřímo.

Vysoké školy jsou samostatnými subjekty a řeší výchovu k ochraně životního prostředí podle vlastního uvážení, ale budou pro ně zpracována určitá doporučení týkající se obsahu, metod, postupů a forem³⁴. Aspekt trvale udržitelného rozvoje v nich bude prosazován v souvislosti s akreditačním řízením pro jednotlivé studijní programy.

➤ **Příprava odborníků pro péči o životní prostředí a udržitelný rozvoj**

Zahrnuje přípravu odborníků ve středních školách a ve vyšších odborných školách a příprava vysokoškolských odborníků.

Cíle:

- ✓ připravit odborníky pro účast na řešení různých dílčích environmentálních problémů ve veřejné správě, pro ochranu přírody, EVVO a jiná zaměření podle požadavků praxe,
- ✓ zajistit postupné změny a zvyšování kvalifikace získané pregraduálním studiem,
- ✓ zajistit podmínky pro změny původního zaměření podle potřeb praxe pro péči o životní prostředí,

³⁴ www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

- ✓ dle požadavků z praxe připravovat a podporovat rekvalifikační studia zaměřená k problematice životního prostředí.

➤ **Příprava učitelů a dalších pedagogických pracovníků pro environmentální vzdělávání**

Cíle:

- ✓ připravit středoškolské odborníky k účasti na řešení různých dílčích environmentálních problémů ve veřejné správě, pro ochranu přírody, EVVO a jiná zaměření podle požadavků praxe,
- ✓ zajistit postupnou inovaci a zvyšování kvalifikace získané pregraduálním studiem,
- ✓ zajistit podmínky pro změny původního zaměření podle potřeb praxe pro péči o životní prostředí,
- ✓ podle požadavků praxe připravovat a podporovat rekvalifikační studia zaměřená k problematice životního prostředí, zejména v regionech s nižší zaměstnaností.

➤ **Výzkum a vývoj specializovaný na oblast EVVO**

V souladu s environmentálními aspekty Národní politiky³⁵ výzkumu a vývoje v ČR vytvářet vzdělávací, výchovné a osvětové programy, doplňované o nejnovější poznatky tuzemského i zahraničního výzkumu a vývoje v ochraně a tvorbě životního prostředí.

Cíle:

- ✓ Zvyšovat úroveň environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty ve vzdělávacích a osvětových programech, v postupech a pomůckách pro vzdělávání a osvětu uplatňovat výsledky výzkumu a vývoje v ochraně a tvorbě životního prostředí.

³⁵ www.env.cz, Priority MŽP v rámci EU (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)

Tabulka č.1 : Přehled vzájemné spolupráce a metodických odpovědností ve vztahu k cílovým skupinám

Cílová skupina	Resortní kompetence	Resortní spolupráce*)	Dobrovolná spolupráce*)
Děti a mládež Rodiče /rodina	MŠMT, MZe, MZ, MPSV, MO	Příslušná ministerstva, především MŽP	Všechny druhy a typy škol, osvětové a kulturně vzdělávací instituce, podniková sféra, NNO
Žáci a studenti	MŠMT, MZe, MZ, MO	Příslušná ministerstva, především MŽP	Všechny druhy a typy škol, osvětové a kulturně vzdělávací instituce, podniková sféra, NNO
Pedagogové a peda- gogičtí pracovníci, Vedoucí dětských a mládežnických organizací	MŠMT, MZe, MZ, MO	Příslušná ministerstva, především MŽP a MV	Všechny druhy a typy škol, osvětové a kulturně vzdělávací instituce, podniková sféra, NNO
Zaměstnanci veřej-né správy	MV	Příslušná ministerstva	Všechny druhy a typy škol, osvětové a kulturně vzdělávací instituce, podniková sféra, NNO
Podniková sféra a její zaměstnanci	MPO, MDS, MZe, MMR, MZ, MO	Příslušná ministerstva, především MŽP	Všechny druhy a typy škol, osvětové a kulturně vzdělá- vací instituce, odbory, NNO
Vysoké školy a vě- decká pracoviště – vědečtí a výzkumní pracovníci	MŠMT, MZe, MO, MZ	Příslušná ministerstva, především MŽP	Podniková sféra
NNO	Příslušná ministerstva	Příslušná ministerstva	Veřejnost, odborné instituce, podniková sféra, veřejná správa
Struktura armády ČR a vojska CO	MO	Příslušná ministerstva	VŠ, VOŠ, SOŠ, SOU, NNO, osvětové a kulturně vzdělávací instituce, podniková sféra
Volení zástupci Parlamentu ČR Kancelář prezidenta republiky a jejich zaměstnanci	-	Příslušná Ministerstva	Veřejnost, NNO
Média	-	Příslušná Ministerstva	Veřejnost, NNO
Veřejnost	-	Příslušná ministerstva, především MŽP a MŠMT	NNO, média

Zdroj: www.msmt.cz

3 Konceptce EVVO Pardubického kraje

Konceptce EVVO Pardubického kraje je zpracována v souladu se Státním programem environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) v České republice.³⁶ Z podnětu státního programu i s vědomím potřebnosti EVVO pro společnost rozhodl Pardubický kraj o zpracování krajské konceptce EVVO.³⁷

„Hlavním cílem konceptce je efektivním výchovným a osvětovým působením na všechny články společnosti přispět k udržitelnému rozvoji kraje, zvýšit úroveň environmentálního vědomí všech obyvatel kraje a zvýšit odpovědnost každého jednotlivce za současný i budoucí stav životního prostředí kraje, České republiky i světa“³⁸.

K dosažení tohoto cíle je zejména nutné vytvořit mechanismy trvalé podpory ekologické výchovy, vzdělávání a osvěty v Pardubickém kraji a také trvalé komunikace a spolupráce mezi jednotlivými články v této oblasti působícími. Konceptce EVVO Pardubického kraje má poměrně rozsáhlý a hlavně dlouhodobý rámec (10 až 20 let), do kterého je zasazen v dnešní době známý konkrétní seznam opatření a projektů, jejichž výčet a obsah budou podléhat dalšímu vývoji.

Programová část konceptce se obrací na různé skupiny společnosti jako na realizátory rozmanitých opatření nebo subjekty, na které by konceptce měla působit. Konkrétní úkoly i finanční nároky jsou formulovány i pro zadavatele, jímž je Pardubický kraj.

3.1 Analýza stávajícího stavu

Analýzu stávajícího stavu provedla na základě dotazníkové akce u vybraných neziskových organizací působících v EVVO a u škol v Pardubickém kraji v rámci své diplomové práce Martina Křesťanová. Oslovila celkem 45 subjektů, dotazníků se jí

³⁶ přijatým usnesením Vlády ČR č. 1048/2000. Státní program EVVO a jeho Akční plán na léta 2001-2003 vymezují zatím nejpodrobněji cíle, aktivity a úkoly v oblasti EVVO.

³⁷ zpracování bylo zadáno firmě OHGS s.r.o., avšak konceptce vznikla jako výsledek týmové práce v součinnosti s představiteli neziskové sféry, státní správy a samosprávy, konceptce byla připomínkována veřejností

³⁸ www.pardubickykraj.cz, Konceptce vzdělávání, výchovy a osvěty v oblasti ŽP v Pardubickém kraji (čerpáno dne 15.02.2006)

vrátilo vyplněných od 29 subjektů. I když průzkum nebyl zdaleka vyčerpávající, na základě tohoto reprezentativního vzorku byly učiněny již dnes předpoklady o dosavadních aktivitách v oblasti EVVO na území kraje. Závěry vedou k potřebě pokračovat a rozšiřovat EVVO v Pardubickém kraji.

Závěry analýzy byly shrnuty do SWOT analýzy, která ukazuje silné i slabé stránky a příležitosti a hrozby pro rozvoj EVVO Pardubického kraje. Mezi silné stránky patří např. dobrý základ pro rozvoj EVVO v kraji ve formě existujících aktivit a profesionálních ekocenter, slabou stránkou je pak obtížné prosazení a rozšíření EVVO do všech škol a do celé společnosti. Mezi příležitosti lze nepochybně zahrnout právní a politickou podporu, umocněnou vstupem do EU, atakující na přijetí principů udržitelného rozvoje. Výraznou hrozbu lze spatřovat v obtížnosti realizace úkolu plného uplatnění a rozšíření EVVO na celou společnost a zvýšení jejího ekologického vědomí, který by bylo mylné pojmout jen formálně.

3.2 Programová část

Předpoklad pro časový horizont 10 – 20 let je takový, že by většina občanské veřejnosti Pardubického kraje měla chápat nezbytnost udržitelného rozvoje jako jedinou možnou cestu života. Občané by se měli ve svých rolích jedinců, příslušníků rodiny, pedagogů, rozhodujících činitelů veřejného života, podnikatelů aj. rolích začít vážně zamýšlet nad tím, jak se v tomto duchu chovat a začnou konat i konkrétní reálné kroky. To se pak musí projevit na území Pardubického kraje tím, že nastolené směry vývoje umožní zejména v budoucnosti trvale udržitelný rozvoj kraje.

Strategickými cíly na období 10 až 20 let jsou :

- Změna systému výchovy a vzdělávání zejména předškolní a školní mládeže by měla vést nastupující generaci více ke globálnímu myšlení a odpovědnosti, měla by prohloubit vztah k domovu, vést k lepšímu chápání citlivosti ekosystémů, ke vzájemné spolupráci převažující nad soutěživostí a také k lepší orientaci ve informační společnosti
- Převážná většina obyvatel kraje již s o mnohem vyšším povědomím o globálních problémech světa a místa svého působení jistě přijme strategii zvažování dlouhodobých důsledků a dopadů svého konání.

Většina těchto obyvatel pak snad promítne i odpovědné environmentální chování do rozhodování o svých dalších aktivitách.

- Zvýšení zodpovědnosti a koncepčnost uvažování se jistě promítne i do konání veřejné správy a veřejných činitelů, kteří podstatně ovlivňují nejen rozhodující stavby a využití území kraje, ale i běžná rozhodnutí.
- Podnikatelská sféra pak musí ve větší míře uplatňovat ekologický systém řízení a při nových investicích a reprodukci výrob více promítne do praxe zásadu, co je ekologické je také ekonomické.
- Pardubický kraj se tak stane krajem, kde je EVVO na velmi vysoké úrovni, co do náplně i počtu zapojených subjektů a občanů, tedy krajem široce otevřeným spolupráci na principu partnerství.

3.3 Priority

Jde o tématické oblasti, na které je třeba se soustředit, aby bylo dosaženo vize a strategických cílů (jejich číslování neukazuje pořadí důležitosti).

3.3.1 Priorita č. 1 - Školství a vzdělávání

Tento cíl postihuje nutnost začlenění environmentální výchovy a pojmu udržitelného rozvoje do většiny vyučovacích předmětů a provozu škol a také do náplně činnosti a provozu všech ostatních školských zařízení. Stávající nabídku vzdělávání pedagogů v oblasti EVVO se zdá být nutné rozšířit a vytvořit podmínky pro účast pedagogů na tomto vzdělávání.

Učitelé i ostatní pedagogičtí pracovníci škol všech stupňů - od mateřských po vysoké - musí mít možnost absolvovat vzdělávací seminář, který bude orientován zejména na zapojení praktických ukázek a příkladů z regionu do vyučování. Musí mít možnost navštívit stáže v ekocentrech, ekovýchové programy ve střediscích ekologické výchovy, programy školských zařízení, muzeí apod. Tyto semináře budou zařazeny do DVPP, akreditovány MŠMT a musí být vytvořeny podmínky pro jednotlivé pedagogy, aby se mohli semináře zúčastnit (zejména uvolňování z vyučování a úhrada semináře). Ačkoliv je výuka mimo prostory vlastní školy mnohdy složitá, lepší znalost o místních možnostech bude zcela určitě na místě.

Školy mají povinnost zřídit funkci koordinátora EVVO na škole, což je dáno pokynem MŠMT, toto však bývá často pojmáno jen formálně, proto se zdá být účelné vytvořit podmínky pro reálné fungování těchto koordinátorů na škole.³⁹

Do vyučování škol všech stupňů a jejich jednotlivých tříd mají být při znalosti regionálních možností průběžně zařazovány návštěvy různých akcí zaměřených na EVVO nebo aktivity těchto specializovaných zařízení přímo na školách. Jedná se o výukové programy ekologické výchovy ve střediscích ekologické výchovy, expozice v muzeích a skanzenech, přírodovědné přednášky a exkurze, lesní stezky apod.

„Bylo by chybou vynechat příležitost účastnit se šířeji pojatých projektů – a to jak republikových, tak postupně i mezinárodních. Proto je také nezbytné podporovat účast škol v celostátních environmentálních projektech a sítích - např. M.R.K.E.V., školní ekologické projekty Terezy Praha apod.“⁴⁰

Aktivní role škol při vytváření mimoškolních aktivit s environmentální tematikou se zdá být také neméně důležitým úkolem. Škola by se měla stát jedním z místních center osvěty. Není žádoucí, aby se škola uzavírala pouze do vlastního světa. Toto však nelze plošně nařídit – což je naopak pozitivní, protože k působení mimo školu nemá každá škola stejné možnosti.

V ekocentrech, SEV, pracovištích státní ochrany přírody, firmách, školských zařízeních apod. by bylo vhodné vytvořit podmínky pro provádění praxí, stáží a vedení odborných prací studentů SŠ, VOŠ a VŠ zaměřených na environmentální problematiku a UR.

3.3.2 Priorita č. 2 Veřejná správa

Opatření jsou zaměřena na celoplošné vzdělávání pracovníků státní správy i volených zástupců samosprávy. Jeho cílem je seznámit se základními pojmy, principy a možnostmi, které má jako občan a jako pracovník či volený zástupce ve své funkci pro uplatnění udržitelného rozvoje a environmentálních postupů. Zájemcům by pak mělo být umožněno hlubší vzdělávání kvalitní nabídkou různých

³⁹ Metodický pokyn k environmentálnímu vzdělávání, výchově a osvětě ve školách a školských zařízeních, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR: Č.j.: 32 338/2000-22 V Praze dne 14. prosince 2001

⁴⁰ www.pardubickykraj.cz, Koncepce vzdělávání, výchovy a osvěty v oblasti ŽP v Pardubickém kraji, (čerpáno dne 15.02.2006)

možností, zohledňujících rozlehlost kraje, funkční působení a časové možnosti zájemců. Důvodem je odstranit mezery ve znalostech i základních pojmu a principů u pracovníků veřejné správy, když právě oni hrají významnou roli při formování rozvoje území i společnosti.

Další skupina zaměření je orientována na podporu a sledování dobrého environmentálního chování státní správy a samosprávy v praxi, což je konečným cílem vzdělávání a osvěty. Osvědčenou metodou je forma soutěže těch nejlepších. Vhodné je podpořit i některé dnes již dobře fungující systémy udržitelného rozvoje regionů, jako je systém Zdravé město a jiné, které jsou dnes méně známé nebo se lépe osvědčí.

Posledním z opatření v této oblasti by mělo napomoci zlepšení komunikace a toku informací mezi veřejností a veřejnou správou. Zatím se příliš neosvědčila metoda vyvěšení tématu na Internet a očekávání připomínek z veřejnosti. Sejde se jich málo a aktivnější část veřejnosti je pak mnohdy zklamána, když se ani nedozví o osudu svých připomínek nebo o důvodech, proč nebyly přijaty. V tomto opatření jsou proto na "zkoušku" navržena opatření, která spíše sázejí na aktivní oslovení a zapojení zástupců veřejnosti. Jedná se o jakési poradní sbory různých zástupců veřejnosti z území samosprávného celku, které by byly ochotné se aktivně nad konkrétním řešeným problémem (konceptí, projektem rozpočtem apod.) zamyslet a vyjádřit se k němu nebo nové aktivity navrhnout.

3.3.3 Priorita č. 3 - Občanský sektor

Nezbytnou nutností se jeví zajištění kontinuity stávajících aktivit - podporou vytváření funkčního regionálního systému EVVO, vhodným a dostatečným nastavením grantového systému kraje, včetně zajištění dostupné nabídky finanční podpory z jiných zdrojů. Na jejich rozvoj je třeba vytvořit efektivní informační síť organizací, které působí v oblasti EVVO, zajistit pokrytí kraje sítí ekocenter, využít specifika působení NNO k rozšiřování srozumitelně zpracovaných zásad šetrného vztahu k přírodě, s důrazem na posilování vazby k regionu, ke krajině a přitom zapojovat i další např. menší organizace, které se přímo nespécializují na EVVO. Zároveň je třeba zvyšovat kvalifikaci i v samotném neziskovém sektoru, který by měl nabízet svoji odbornou kapacitu veřejné správě i privátnímu sektoru.

V mnoha případech se efektivnost působení na veřejnost snižuje tím, že informace jsou roztříštěné, používají příliš velké množství odborných pojmů, málo přihlížejí ke specifice regionálních podmínek. Jde o vytvoření souboru podkladů, které budou srozumitelnou formou informovat o konkrétních postupech – proč je dobré používat bezfosfátové prací prášky, proč není dobré všechny plochy pokrýt asfaltem, proč je dobré sledovat složení potravin na etiketě, proč byla příslušná zákonná norma přijata atd. Pochopitelně nejde o soubor jednou daný, jeho úkolem nebude také postihovat vše – od toho jsou speciální informační zdroje.

Ani nejlepší strategie nemůže obsahovat výčet všech možností, kterými lze k rozvoji dané oblasti přispět. Jeví se proto účelné vytvořit možnost podpory zajímavých řešení projektů a záměrů, které přijdou přímo z terénu. Může se jednat o zajímavé propojení terénní práce s ekovýchovními prvky, větší využití ekologického zemědělství ve výuce apod.

3.3.4 Priorita č. 4 - Privátní sektor

Osvěta, informovanost a odborná podpora pro uplatňování ekologického systému řízení podniků, čistší produkce a nejlepších dostupných technologií by měla zajistit lepší informovanost podnikatelské sféry o systému ekologického řízení podniků, o projektech čistší produkce, nejlepších dostupných technologiích (BAT), integrované prevenci a omezování znečištění (IPPC), ocenění a registru Ekologicky šetrného výrobku apod.

Vytvoření podmínek pro ocenění, propagaci a prezentaci firem se zavedeným environmentálním systémem řízení by mělo umožnit ekologicky se chovajícím firmám co nejvíce tuto svoji kladnou stránku ukázat veřejnosti, občanům, místní samosprávě a také svým obchodním partnerům. Důležitý počín je ekologicky se chovající firmy zmapovat. Zde lze spoléhat na celostátní registry vedené ČEU s ověřením těchto registrovaných informací. Dále budou podniky vhodnou formou osloveny s nabídkou presentace zpráv o jejich vlivu na životní prostředí.

Podporou vyššího využití stávajících areálů k podnikání oproti podnikatelským stavbám na zelené louce lze podpořit proces udržitelného užívání krajiny. Cílem je maximálně upřednostnit využití existujících staveb a znehodnocených nebo již použitých pozemků pro podnikatelské investice před výstavbou na zelené louce. Aby

podpora byla úspěšná, je vhodné nevyužité a znehodnocené areály (tzv. brownfields) a průmyslové pozemky a drobné řemeslné nebo zemědělské výroby zmapovat, a to v návaznosti na již započatou práci svazků obcí a RRA Pardubického kraje.

3.3.5 Priorita č. 5 - Integrace, komunikace, řízení

V rámci Pardubického kraje byle zřízena funkce krajského koordinátora realizace Koncepce EVVO kraje. Tuto funkci plní vybraná servisní organizace, a to pro časově omezené období minimálně dvou let a byla vybrána na základě výběrového řízení. I když by otázka koordinace Koncepce EVVO byla věcí týmové práce vybrané organizace, přesto by organizace určila konkrétní osobu odpovědnou za tento úkol, která by současně byla kontaktní osobou.

Tato osoba by měla také svého zástupce. Tento koordinátor aktivně vyhledává lidské a finanční zdroje pro realizaci opatření a projektů obsažených v koncepci a aktivně oslovovat a informovat o těchto možnostech jednotlivé realizátory za účelem nastartování co nejvíce úkolů z koncepce. Dále by měl sledovat postup plnění krajské koncepce EVVO a vyhodnocovat efektivitu její realizace. Na základě těchto výsledků a připomínek veřejnosti by měl připravovat návrhy a projednávání aktualizací a doplňků koncepce. Krajský koordinátor by současně byl spojovacím článkem pro horizontální a vertikální komunikaci (což je předmětem dalších opatření) a měl by pracovat na medializaci EVVO.

Dále bude v rámci Pardubického kraje vytvořen přehledný informační systém (webové stránky, případně bulletin) pro EVVO a udržitelný rozvoj Pardubického kraje. Funkční, ale organizačně náročnou metodou, je pak vytvoření sítě lidí – informátorů. Celá tato problematika je nesmírně složitá a náročná a je potřeba nejdříve informační systém ve všech možných podobách navrhnout (cíle, obsah, zavedení, provoz, medializace, financování) a teprve po pečlivém projednání a připomínkování jej vytvořit a důsledně provozovat s úpravami dle praktických výsledků provozu.

Partnerská spolupráce by měla vést k co nejširší spolupráci mezi subjekty z občanského, privátního i veřejného sektoru v rámci kraje, tak i aktivity vytvářející spolupráci mezi kraji, celostátní i přesahující hranice České republiky. Může se jednat o výměnu zkušeností mezi obcemi či svazky obcí v rámci kraje, ČR nebo i

zahraničí nebo se může jednat o hledání společných názorů a řešení na konkrétní téma mezi samosprávou, občanskou a podnikatelskou veřejností v rámci kraje.

3.4 Způsob realizace

Realizací koncepce se zabývají tyto složky :

➤ ***Výkonná složka – krajský koordinátor***

pro časově omezené období minimálně dvou let je vybrán na základě výběrového řízení. Musí jít o pracovní tým zkušené organizace, v jejímž čele bude stát konkrétní vedoucí osoba. Krajský koordinátor bude zejména:

- ✓ komunikovat a úzce spolupracovat s pověřeným pracovníkem Krajského úřadu Pardubického kraje
- ✓ vyhledávat lidské a finanční zdroje pro realizaci opatření, záměrů a projektů obsažených v koncepci
- ✓ aktivně oslovovat a informovat o těchto možnostech jednotlivé potenciální realizátory a širokou veřejnost za účelem nastartování co nejvíce úkolů z koncepce
- ✓ sledovat postup plnění krajské koncepce EVVO a připravovat podklady k vyhodnocení její efektivity
- ✓ shromažďovat a vyhodnocovat připomínky veřejnosti ke koncepci EVVO
- ✓ připravovat návrhy aktualizací a doplňků koncepce
- ✓ plnit významnou roli v horizontální a vertikální komunikaci v oblasti EVVO a UR kraje
- ✓ zajišťovat úkoly spojené s medializací EVVO a UR

- ✓ zajišťovat další úkoly, vyplývající z koncepce, kde se to ukáže efektivní (činnosti spojené s provozem informačního systému, organizace partnerských setkání apod.)⁴¹.

➤ **Řídící a kontrolní složka – pracovní skupina EVVO Pardubického kraje**

Jako řídicí a kontrolní složka působí Pracovní skupina EVVO Pardubického kraje. Jejími členy jsou z titulu své funkce příslušní úředníci kraje. Řídící složka bude zejména

- ✓ připravovat zásady grantového řízení v oblasti EVVO vyhlašované odborem ŽP a odborem školství krajského úřadu
- ✓ projednávat podklady koordinátora ohledně postupu realizace koncepce,
- ✓ projednávat možnosti co nejúčelnějšího využití externích zdrojů financování a možnosti iniciace opatření koncepce,
- ✓ projednávat připomínky a podněty veřejnosti,
- ✓ projednávat návrh akčního plánu EVVO Pardubického kraje a návrh grantového řízení pro konkrétní rok,
- ✓ projednávat návrhy na aktualizaci a doplnění koncepce předkládané koordinátorem,
- ✓ projednávat další návrhy a problémy, spojené s realizací koncepce, jejichž rozměr a složitost přesahují možnosti koordinátora,
- ✓ vyhodnocovat činnost koordinátora a z vyhodnocení vyvozovat závěry a důsledky.⁴²

⁴¹ www.pardubickykraj.cz, Koncepce vzdělávání, výchovy a osvěty v oblasti ŽP v Pardubickém kraji, (čerpáno dne 15.02.2006)

⁴² www.pardubickykraj.cz, Koncepce vzdělávání, výchovy a osvěty v oblasti ŽP v Pardubickém kraji, (čerpáno dne 15.02.2006)

➤ **Krajská konference EVVO**

Reprezentativním orgánem je Krajská konference EVVO. Předpokládá se, že nepravidelně, minimálně 1 x za rok bude pořádána konference, kde budou diskutovat nejen zástupci běžně se pohybující a pracující v oblasti EVVO, ale např. také další představitelé veřejné správy Pardubického kraje, koordinátoři EVVO na školách, představitelé NNO, profesní komory a spolky i hosté mimo území kraje. Na jednání konference musí být představen průběh realizace krajské koncepce, problémy tím spojené. Tyto konference mají mít význam informativní i osvětový, ale i funkci řešení některých problémů, přesahujících rámec kraje nebo možnosti řídicí a kontrolní složky.

3.5 Financování realizace koncepce

Financování EVVO Pardubického kraje se předpokládá vícezdrojové:

- Pardubický kraj - přímé dotace, granty, zakázky
- tuzemské státní dotace, granty a programy
- tuzemské nestátní zdroje (nadace aj.)
- evropské fondy, zdroje a programy:
- další zahraniční zdroje
- příjmy z realizace konkrétních projektů
- vlastní zdroje nositele a realizátora projektu
- vlastní zdroje cílové skupiny aj.⁴³

3.5 Monitoring a hodnocení

Hodnocení a monitoring bude připravovat krajský koordinátor EVVO a výsledky bude prezentovat řídicí a kontrolní složce a poradní složce. Výsledky monitoringu budou podkladem doplňování koncepce.

⁴³ www.pardubickykraj.cz, Koncepce vzdělávání, výchovy a osvěty v oblasti ŽP v Pardubickém kraji, (čerpáno dne 15.02.2006)

Tato činnost bude tedy spočívat zejména v:

- Registraci postupu realizace jednotlivých opatření a úkolů koncepce. Jednou za rok zpracuje koordinátor zprávu o postupu realizace koncepce, která bude zveřejněna a bude obsahovat i náměty, na které oblasti koncepce by bylo dobré se více zaměřit.
- Sledování dopadů/efektů realizace koncepce. Sledování dopadů do společnosti je obtížnější. Krajský koordinátor bude sledovat efekty koncepce a jednou za 2 - 3 roky zpracovávat zprávu o dopadech koncepce.
- Monitoring konkrétních realizovaných projektů. Půjde spíše o případnou, ne systematickou evidenci jednotlivých větších úkolů, které budou mít vlastní systém indikátorů již z titulu příjmu externích zdrojů financování a půjde o pomocný materiál koordinátora.

4 Ekocentrum PALETA - krajský koordinátor EVVO Pardubického kraje

4.1 Obecné informace

„Ekocentrum Paleta je občanské sdružení zabývající se ekologickou výchovou se zvláštním důrazem na působení na děti a mládež. Od roku 2004 je Krajským koordinátorem Environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty Pardubického kraje“⁴⁴.

Ekocentrum Paleta disponuje širokou nabídkou výchovných programů zaměřenou jednak na tvořivou činnost z přírodních materiálů (ovčí vlna, včelí vosk, ruční papír), dále pak na poznávání přírodních zákonitostí a ekosystémů, globální problémy, vztah člověka k okolí či řešení problémů se separací a recyklací odpadů. K tomuto účelu má zřízeno několik specializovaných učeben – ať už s živými zvířaty, nebo s textilními loutkami pro mateřské školy, či například s tkalcovským stavem ap.

Ekocentrum PALETA naleznete mimo svého domovského sídla v Pardubicích i v Chrudimi a v Oucmanicích (u Brandýsa nad Orlicí). Za centrum činnosti lze považovat přírodní areál ekologické výchovy vybudovaný uprostřed města

⁴⁴ www.paleta.cz, (čerpáno dne 15.02.2006)

Pardubice. Při výstavbě areálu byly v maximální míře použity přírodní materiály a životní prostředí nezatěžující postupy. Součástí areálu je i velice originální dřevěná osmiboká budova, uzpůsobená pro celoroční provoz. Tento ekodům byl vybudován podle naprosto ojedinělého projektu. Jde o osmiboký srub s krbem a s útulným dřevěným interiérem přizpůsobeným potřebám výchovy. Díky sklápěcím židlím i stolům lze interiér přeměnit z promítacího sálu na místnost pro výtvarné aktivity nebo na místnost pro meditace.

4.2 Z historie Ekocentra PALETA

„Ekocentrum PALETA vzniklo 1. srpna 1990 pod názvem Centrum ekovýchovy Pardubice. Patří tak k nejstarším porevolučním střediskům ekologické výchovy u nás. Zpočátku pracovalo Centrum ekovýchovy Pardubice krátce pod hlavičkou INTES, od 1. 5. 1991 pak v rámci občanského sdružení TASK klub, který se od r. 1997 přeměnil na Ekocentrum PALETA“⁴⁵.

Počátky existence organizace byly věnovány především sbírání zkušeností, tehdejší Centrum ekovýchovy pořádalo mnoho seminářů k ekologické výchově zejména pro pedagogy, zabývalo se také realizací různých celostátních setkání pracovníků v ekologické výchově⁴⁶, pořádáním informačních akcí pro veřejnost⁴⁷ a lektorské činnosti pro veřejnost.

Významným mezníkem v činnosti Ekocentra bylo vybudování specializovaného Areálu ekologické výchovy PALETA. Dne 1. 10. 1992 pronajalo město Pardubice (na 25 let) za symbolickou cenu neudržovaný pozemek o rozloze 3000 m² ve středu města za účelem vybudování tohoto areálu. Výhodou pozemku byla přítomnost již vzrostlé zeleně. Po vynaložení velkého úsilí byl pozemek upraven a celý Areál PALETA byl slavnostně otevřen 20. září 1994 za účasti zástupců města, okresu, významných podniků, učitelů a veřejnosti. Podle jména areálu získalo později své jméno i Ekocentrum: malířská paleta symbolizuje širokou škálu zážitků – „paletu barev, vůní, dotyků a prožitků“⁴⁸.

⁴⁵ www.paleta.cz, (čerpáno dne 15.02.2006)

⁴⁶ Valné hromady sdružení EVA, Valná hromada Hnutí Brontosaurus, mezinárodní semináře apod.

⁴⁷ besedy k odpadům, vyjadřování v procesu EIA, vydávání zpravodaje o místním životním prostředí PANika

⁴⁸ www.paleta.cz, (čerpáno dne 15.02.2006)

V roce 1994 začalo Ekocentrum pravidelně provádět ekovýchovné programy pro školy. V témže roce začaly osvětové kampaně na školách i na veřejnosti zaměřené na správné zacházení s odpady a jejich separaci. Pro účely provádění programů pro školy byla postavena v Areálu PALETA speciální dřevěná osmiboká budova, která byla otevřena 15. 11. 1995. Byla to první nově postavená budova (po r. 1989) určená přímo pro ekologickou výchovu v ČR. Příjemné prostředí originálně řešené budovy přispívá k dobré atmosféře na programech s dětmi, které se do těchto prostor vždy těší.

4.3 Výchovné programy pro školy

Náplní ekovýchovné činnosti jsou programy ekologické výchovy, což je blok speciálních aktivit využívajících prvků dramatické, výtvarné a interpersonální výchovy, kterých se děti aktivně účastní. Třídy procházejí řadou na sebe navazujících programů, které svým tématickým zaměřením odpovídají věku, případně i osnovám vyučovacího předmětu.

„Programy ekologické výchovy v Ekocentru PALETA jsou rozděleny podle věku dětí – samostatná nabídka se každoročně vydává pro mateřské školy (MŠ), 1. – 5. ročník základních škol (ZŠ), 6. – 9. ročník ZŠ a nižší stupeň víceletých gymnázií, pro střední školy spolu s vyššími odbornými a vysokými školami“⁴⁹. Každý učitel si může jako doplněk učiva vybrat téma programu, které odpovídá probírané látce. V nabídce ekocentra je několik skupin programů pro děti:

- práce s přírodním materiálem (např. Tkaní na tkalcovském stavu, Pečení ve venkovní peci, Práce s ovčí vlnou, Výroba ručního recyklovaného papíru, Len, Práce s včelím voskem, tradiční Vánoce, Velikonoce...)
- poznávání zvířat (Domácí mazlíčci, Život v lese, Zvířata v ekosystému, Co žije v zemi, Život ve vodě, Divoká zvířata, Ohrožená zvířata, Včely, Mraveniště)
- rostlinách (Lesy v ohrožení, O bylinkách, Zelený svět, Lesní kouzla)
- globální problémy (Sever a jih, Fish bank's, Africká vesnice)

- různých otázkách a problémech životního prostředí, obnovitelných zdrojích (Energie, Kameny, Doprava, Jezero, O ročních obdobích apod.)
- lidech a mezilidských vztazích (Jsem osobnost, Jeden za všechny a všichni za jednoho, Mezilidské vztahy,)
- a další doplňující programy (Camera obscura, Smyslové vnímání)

K provádění jednotlivých programů jsou připraveny specializované, výtvarně i architektonicky vhodně a zajímavě řešené učebny:

- učebna s živými zvířaty – domácími mazlíčky,
- učebna pro mateřské školy s textilními objekty,
- učebna ve stylu staré chalupy,
- dřevěný dům s krbem v Areálu Paleta.

Některé programy pro děti probíhají venku v areálu ekologické výchovy Paleta, jiné ve třídách nebo v terénu. Programy provádí i pobočky Ekocentra PALETA v Chrudimi a v Oucmanicích.

4.4 Další aktivity Ekocentra Paleta

V Ekocentru PALETA proběhlo v minulých letech mnoho různých akcí nejen pro děti, ale i pro dospělé. Tyto aktivity doplňují hlavní činnost se školními dětmi, kterých přichází ročně přes 20000, což řadí Ekocentrum PALETA mezi největší podobná centra v ČR. Od r. 1996 proběhlo přes 200 seminářů pro učitele po celé ČR.

Ekocentrum Paleta pořádá i akce pro veřejnost a s dětmi ve volném čase – pořádá letní tábory, zájmové kroužky o chovu zvířat, oslavy Dne Země, dětské dny, dny otevřených dveří, exkurze, koncerty na podporu handicapovaných zvířat, programy pro postižené děti, programy pro protikrizové centrum, večery strašidel apod.

⁴⁹ www.paleta.cz , (čerpáno dne 15.02.2006)

Ekocentrum Paleta vytváří a vydává nové pomůcky k ekologické výchově pro práci s dětmi, které používají učitelé i matky malých dětí, úspěšné metodické publikace pro pedagogy, osvětové letáky pro občany města atd.

Zdarma poskytují pedagogům k vypůjčení videokazety a knihy ze své specializované knihovny a videotéky, denně zodpovídají dotazy občanů k různým otázkám životního prostředí apod. Kompletní nabídku Ekocentra Paleta lze nalézt na dobře propracovaných internetových stránkách www.paleta.cz, kde je také přístupná ekoporadna „On line“.

4.5 Činnost Ekocentra PALETA jako krajského koordinátora EVVO

Ekocentrum PALETA Pardubice zastává funkci Krajského koordinátora EVVO Pardubického kraje - mapuje stav ekologické výchovy v kraji a přispívá k plnění Krajské koncepce EVVO Pardubického kraje. Zejména za účelem:

- **Zprostředkování komunikace zástupců** obcí Pardubického kraje s pověřenými pracovníky Krajského úřadu Pk, státních i nestátních institucí a organizací působících v oblasti EVVO (MŽP ČR, MŠMT ČR, Regionální rozvojovou agenturou Pk, Hospodářskými komorami, Agenturou CENIA, Národní sítí Zdravých měst, neziskovými organizacemi apod.)
- **Provozuje krajský informační server www.ekovychova.cz.** Na něm lze najít informace z oblasti grantů a dalších finančních zdrojů, legislativy, adresáře organizací, kalendárium akcí, ekoporadenství aj. Je zde i prostor pro diskusi a vyvěšení upoutávek na ekovýchovné akce - pokud je připravujete nebo úspěšně proběhly.
- **Nabízí zapojení do krajské sítě měst a obcí k EVVO**, kterým bezplatně poskytuje informační servis - aktuality o seminářích, grantových programech aj.
- **Připravuje setkání zástupců měst a obcí Pk** zaměřený na prezentaci dobrých příkladů EVVO v kraji (zapojování veřejnosti do rozhodování, granty na místní úrovni, čistší produkce, "zelené úřadování", Zdravá města) a výměnu zkušeností.

- **Prezentuje ekovýchové aktivity měst a obcí** v médiích a na www.ekovychova.cz
- **Propaguje užitečné projekty** - Bioodpad - hmota pro nový život, Škola pro udržitelný život, Biopotraviny do škol a úřadů.
- **Spolupracuje s Národní sítí Zdravých měst** a šíří dobré výsledky metodiky Zdravých měst a Místní Agendy 21 ze Zdravých měst v kraji - Chrudimi a Moravské Třebové.
- **Nabízí pomoc při zavádění "zeleného úřadování"** - způsobů, jakými se může úřad postupně stát příkladem fungující ekologicky šetrné organizace.
- **Nabízí pomoc při vyhledávání finančních zdrojů** pro projekty v oblasti EVVO a konzultace při jejich zpracování.
- **Realizuje osvětové kampaně** zaměřené na separování komunálního odpadu - jsou připraveny 3 výchovné programy - pro mateřské školy, 1. stupeň základních škol a 2. stupeň základních škol. Programy s úspěchem proběhly na školách v Pardubicích, ve Zlíně, Roztokách u Prahy, Hradci Králové, Chrudimi, mikroregionu Hlinecko, Moravské Třebové a v dalších místech (již přes 1000 realizací).
- **Vytváří osvětové materiály k separaci odpadů** - letáky, didaktické pomůcky (např. Domino o odpadech, Kvarteto o odpadech apod.)
- Pro potřeby měst **zpracovává brožuru RÁDCE** - Kam se obrátit s problémy životního prostředí - informace pro veřejnost - kontakty na odpovědné osoby, firmy, instituce řešící otázky a problémy týkající se ŽP.
- **Pomáhá organizovat osvětové akce pro veřejnost** - Den Země - Pardubice, Chrudim, Holcim Prachovice apod.
- **Funguje jako ekoporadna**

- **Půjčuje** literaturu, videokazety a pomůcky k EVVO⁵⁰

Kromě nabídky služeb pro veřejnou správu Ekocentrum PALETA zajišťuje služby:

- **Pro školy** – tvoří vlastní ekovýchové programy pro MŠ, ZŠ, SŠ z celého kraje (návštěvnost 20 tis. dětí ročně), rozesílá bezplatně aktuální informace z EVVO a časopis Bedrník v rámci sítě M.R.K.E.V. (metodika a realizace komplexní ekologické výchovy) a vyrábí didaktické pomůcky.
- **Pro neziskové organizace působící v EVVO** – pomáhá při zakládání občanských sdružení a překonávání problémů v počátcích jejich fungování, pro zaregistrované zajišťuje bezplatný elektronický informační servis.

⁵⁰ www.paleta.cz , (čerpáno dne 15.02.2006)

Praktická část

5. Empirické zjišťování efektivity výukových programů

5.1 Vymezení pojmů

Jelikož se celá praktická část bude zabývat o výukové programy v oblasti ekologické výchovy, a vyhodnocení její účinnosti bude dobré si na začátku této části vymezit pojmy jako je **ekologie, ekosystémy, výchova, výchova k ochraně životního prostředí, ekologická výchova, udržitelná rozvoj, pojem znalosti o životním prostředí, vztah k životnímu prostředí, povědomí o životním prostředí a také popsat základní pravidla pro ekologické programy.**

„Ekologie v původním slova smyslu je tedy vědní obor zabývající se vzájemnými vztahy mezi organismy a jejich prostředím“⁵¹. Můžeme také říci, že ekologie zkoumá především organizaci a fungování jednotlivých ekosystémů.

Ekosystémem pak nazýváme přírodní celek zahrnující všechny organismy na daném území ve vzájemných vztazích s fyzikálními a geotechnickými činiteli prostředí. Charakteristickým rysem ekosystémů je to, že v něm lze rozlišit výrazné pokrevní i energetické vazby. Základními složkami ekosystémů jsou anorganické látky, dále pak organické sloučeniny (bílkoviny, humínové látky⁵², cukry apod.), klimatický režim, producenti, konzumenti a také destruenti. Velmi důležitými znaky ekosystémů jsou i neustálý vývoj a autoregulace, která udržuje ekosystém ve stabilitě. Jako příklad ekosystémů, lze uvést například mraveniště, osamocený strom, rybník, louka apod.

„Výchova je proces záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jednotlivce v souladu s individuálními dispozicemi a také jeho vlastní snahou stát se autentickou, vnitřně integrovanou a specializovanou osobností“⁵³.

⁵¹ Máchal A., ŠPETKA DOBROMYSLI, Kapitoly z praktické ekologické výchovy, Ekocentrum Brno, 1996

⁵² huminové látky jsou souhrnem kdysi žijících organismů, z velké části rostlin, rozložených přírodními procesy tlení a recyklace a dále očištěných milióny druhů blahodárných půdních mikroorganismů

⁵³ Máchal A., ŠPETKA DOBROMYSLI, Kapitoly z praktické ekologické výchovy, Ekocentrum Brno, 1996

V roce 1975 se v Bělehradě v Jugoslávii konala mezivládní konference k ekologické výchově a její účastníci přijali všeobecní zásady ekologické výchovy pod názvem Bělehradská charta. Charta obsahovala vyhlášení cílů ekologické výchovy, které se stalo definicí, která byla všeobecně uznávanou profesionálními pracovníky v oblasti Ekologické výchovy.

„Cílem ekologické výchovy je působit na světovou populaci, která si je vědoma, a cítí se odpovědní za životní prostředí a problémy s ním související a která má znalosti, schopnosti, přístupy, motivaci a ochotu pracovat individuálně a kolektivně na řešení již existujících problémů a na prevenci nových problémů“⁵⁴

Dva roky po bělehradské konferenci se konala mezivládní o ekologické výchově v Tbilisi v Gruzii. Tato konference přijala jako základ bělehradskou chartu a definovala následující cíle ekologické výchovy:

- podporovat uvědomění si a zájem o ekonomické, oficiální a ekologické souvislosti v městských a venkovských oblastech,
- dát každému jednotlivci možnost získat znalosti a dovednosti a seznámit se s hodnotami a přístupy nezbytnými pro ochranu a zlepšení prostředí
- Vytvořit nové vzory chování jednotlivců i skupin a společnosti jako celku vzhledem k životnímu prostředí.⁵⁵

Pojem „Výchova k ochraně přírody“ začal být běžně používán v 60-tých letech 20. stol.⁵⁶ Pod tímto pojme rozumí (J. Čeřovský, 1970))...“nejen seznámení se s nejlépejšími odbornými principy této disciplíny, ale vůbec veškeré poznávání přírody ve smyslu základní biologické složky životního prostředí člověka a společnosti, vedené v duchu správného nakládání s ní“.

V Čechách použila jako první pojem ekologická výchova Dr. Kvasničková v roce 1985 a to při obhajobě resortního výzkumného úkolu. Tento termín definuje jako „Výchovu k péči o životní prostředí na školách všech stupňů.“ Někteří autoři však pojmu ekologická výchova přiřkládají hlubší i mnohem širší význam, který

⁵⁴ Environmental Education Technical Information Packages, North American Association for Environmental Education, 1996

⁵⁵ Environmental Education Technical Information Packages, North American Association for Environmental Education, 1996

souvisí zejména s obohacením o prvky etické, estetické, dramatické i globální výchovy s větším důrazem na rozvíjení smyslového vnímání.

Ekologickou výchovu v tom nejširším slova smyslu můžeme chápat jako veškeré výchovné a vzdělávací úsilí, jehož cílem je hlavně

- zvýšení spoluodpovědnosti lidí za současný a budoucí stav přírody a životního prostředí,
- rozvoj tvořivosti, vstřícnosti a citlivosti lidí k řešení problémů péče o přírodu
- utváření proekologické hodnotové orientace, kde je hlavní důraz kladen na dobrovolnou střídmost, na nekonzumní , duchovní kvality lidského života.⁵⁷

Trvale udržitelný způsob života je zaměřen na hledání harmonie mezi člověkem a přírodou, mezi společnostmi a jejím prostředím tak, abychom se co nejvíce mohli přiblížit ideálům humanismu a úcty k životu a přírodě ve všech jejích formách a to ve všech časových horizontech.⁵⁸ Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého z nás a naší odpovědností vůči ostatním lidem i přírodě jako celku a samozřejmě také odpovědností vůči budoucím generacím.

Pod pojmem znalosti o životním prostředí lze chápat znalosti a informace osob o přírodě, ekologických souvislostech a problémech životního prostředí a možnostech jejich řešení.⁵⁹

Vztah k životnímu prostředí pak může obsahovat strach, zainteresovanost, nevoli vůči problémům a sporným otázkám souvisejícím s ekologickými aspekty, např. strach před Creutzfeld-Jakobovou nemocí.⁶⁰

Povědomí o životním prostředí obyvatelstva je vytvářeno vzděláním v oblasti životního prostředí a informacemi o životním prostředí.

⁵⁶ Poprvé ho použili Dr. Jan Čeřovský a prof. E. Olšanská

⁵⁷ Máchal A., ŠPETKA DOBROMYSLI, Kapitoly z praktické ekologické výchovy, Ekocentrum Brno, 1996

⁵⁸ Máchal A., ŠPETKA DOBROMYSLI, Kapitoly z praktické ekologické výchovy, Ekocentrum Brno, 1996

⁵⁹ Kramer, M., Urbaniec, M., Möller, L., Interdisziplinäre Rahmenbedingungen einer umweltorientierten Unternehmensführung; Band I., Gabler, Wiesbaden 2003

⁶⁰ Kramer, M., Urbaniec, M., Möller, L., Interdisziplinäre Rahmenbedingungen einer umweltorientierten Unternehmensführung; Band I., Gabler, Wiesbaden 2003

Výukové programy středisek ekologické výchovy určené pro žáky základních a středních škol by měli navazovat na platné osnovy jednotlivých vyučovacích předmětů. Smyslem těchto výukových programů by mělo být nenásilné, tvořivé a akvizující vedení mladých lidí k ekologickému myšlení a jednání na základě vlastních prožitků, zkušeností a získaných informací, které by měli být poskytovány úměrně k současným vědomostem žáků.

5.2 Fáze výzkumu

Pro zjišťování efektivnosti výukových programů jsem se rozhodla použít metodu dotazníkového šetření které probíhalo v následujících fázích. Po dohodě s ředitelem Ekocentra Paleta jsem se rozhodla zvolit jako respondenty žáky nejlépe 8-mých tříd ZŠ, kteří již mohli absolvovat mnohé programy a umějí se již lépe vyjadřovat k složitějším otázkám než děti mladší.

5.2.1 Předvýzkum

Abych si lépe zmapovala problém v praxi a upřesnila tak pracovní hypotézy, domluvila jsem si osobní rozhovor s pěti dětmi, které již několik z ekologických programů mohli absolvovat tři stejné otázky (viz formulář v příloze č. 1):

1/a *Pamatuješ si, jestli jste někdy byli v Ekocentru, nebo někdo s ekologickým programem přišel k Vám do školy?*

Čtyři z pěti dětí si pamatují, že v ekocentru byly. Pátá dívka navštěvuje ZŠ Bezručova ul. V HK, a jak jsem se později dozvěděla tato škola skutečně žádné ekocentrum nenavštěvuje. Lze tedy říci, že všechny děti, které v ekocentru někdy byly si na tuto návštěvu pamatují.

1/b *Pokud nechodíte do ekocentra, mluví s Vámi o ochraně přírody, recyklaci odpadů apod. někdo jiný ze školy, nebo vaše paní učitelka?*

Zde všechny děti shodně uvádějí, že s nimi o ochraně přírody mluví i paní učitelka při vyučování.

2/ O čem jste mluvili, při těchto programech?

O odpadech

O vodě (koloběh, kapka..)

Jaro

Léto

Podzim

Zima

Práce s přírodními materiály

Doprava

Jiné....

Děti, si vybavují i většinu mnou nabídnutých programů, některé si vzpomněli i na další. Jako například na programy zaměřené na ochranu ohrožených druhů. Dívka která ekocentrum nenavštěvuje se svou třídou, o některých tématech zatím neslyšela.

3/ Víš proč na tyto programy chodíte, co je na nich nejdůležitější, co se Ti na nich líbí?

Všechny děti si uvědomují, že programy jsou zaměřené na vytvoření si vztahu k přírodě, zvířatům, rostlinám apod. Dívky které ekocentrum nenavštěvuje neví, na co jsou uvedené programy zaměřeny.

5.2.2 Pracovní hypotézy a sběr dat

Pokusím se tedy nyní empiricky ověřit teoretické zkušenosti a výsledky předvýzkumu a to na základě následujících čtyř předem stanovených **pracovních hypotéz**:

- ***Děti si vzhledem k aktivnímu zapojení při výukových programech dobře tyto programy pamatují, jsou pro ně příjemnější než výuka ve škole***
- ***Děti se dobře orientují v základních pojmech ochrany životního prostředí***
- ***Děti, které se o ekologii a problémech udržitelného rozvoje dozvídají z více zdrojů mají lepší přehled o základních otázkách ochrany ŽP***

➤ ***Děti které navštěvují ekologická centra mají lepší vztah k přírodě i ke svým kamarádům***

Předpokládám, že zjistím, podobně jako u malého vzorku respondentů, že děti, které navštěvují ekocentra mají nejen dobré povědomí o jednotlivých oblastech týkajících se ochrany životního prostředí, ale že díky těmto návštěvám nacházejí lepší vztah nejen k přírodě, ale i sami k sobě a svým kamarádům.

5.2.3 Sběr dat

Celá sonda probíhala ve dvou etapách. V první etapě jsem si domluvila

schůzky s pěti dětmi z mého okolí za účelem krátkého rozhovoru dle předem připraveného schématu. Z tohoto předběžného výzkumu jsem dotvořila pracovní hypotézy a vytvořila dotazník (příloha B).

V druhé fázi jsem obeslala 11 základních škol – e-mailem s žádostí o spolupráci. Vzhledem k nedostatku času jsem si stanovila dobu na čekání odpovědí 10 dní. V tomto termínu se ozvali 4 školy.

Sběr dat pro samotný dotazník jsem realizovala během jednoho týdne na těchto čtyřech základních školách. Vzhledem k poměrně malému rozsahu vzorku jsem nevytvářela žádný harmonogram.

Dotazovaní byli z okresů Pardubice a Hradec Králové, neboť jsem si kladla za cíl této práce zjistit, jaký vliv mají výukové programy pořádané Ekocentrem Paleta, krajský koordinátorem EVVO pro Pardubický kraj. Školu v Hradci Králové jsem si vybrala jako protipól, jelikož tato škola nenavštěvuje s dětmi žádná ekologická centra a děti tedy své poznatky o ochraně životního prostředí sbírají v době školní výuky pouze od svých učitelů.

Dotazníky měl standardizovanou podobu a byl postaven tak, aby potvrdil nebo vyvrátil výše uvedené hypotézy. Dotazník je v rozsahu 14 otázek, v první části jsou položeny otázky statistické, kde jsou děti dotázány na třídu a věk.

Poté již následují otázky týkající se samotného problému, polovina otázek je položena jako otázky uzavřené, kdy je respondentům přímo nabízeno několik možností odpovědí. Druhá polovina otázek je položena tak, aby se děti mohli k problému vyjádřit a popsat, co vědí.

V poslední části dotazníku jsem dala dětem větší prostor pro samostatné vyjádření. Mým cílem bylo zejména zjistit jaký vliv zřejmě má „výuka“ v ekocentrech na vztah dětí k přírodě. Zda tato výuka přináší i konkrétní opatření v domácnostech kde děti žijí.

Po zpětném soustředění jsem nemusela vyloučit žádný dotazník, protože dětem při vyplňování dotazníků byli nápomocni učitelé, všichni zvládli jednoduchý dotazník vyplnit.

5.2.4 Zpracování výsledků, porovnání a doporučení

Osloveno bylo celkem 11 škol, ke spolupráci na tomto průzkumu se přihlásilo ve stanoveném termínu pouze 5, což je 45,5 % všech dotázaných. Později jsem musela vyloučit jednu ze škol jelikož se mi s ní nepovedlo navázat bližší kontakt pro předání dotazníků. Tato skutečnost bohužel do jisté míry ukazuje i na to, že ani pracovníky školství toto téma nijak neoslovuje a návštěvou Ekocentra si pouze splní úkol, daný pravděpodobně školním koordinátorem EVVO, bez dalšího zájmu.

Seznam oslovených škol:

- **ZŠ Dubina, Pardubice**
- **ZŠ Polabiny I, Pardubice**
- ZŠ Polabiny II, Pardubice
- ZŠ Polabiny III, Pardubice
- ZŠ Čeperka, okr. Pardubice
- **ZŠ Závodu Míru, Pardubice**
- ZŠ Ohrazenice, okr. Pardubice
- ZŠ Staňkova ul., Pardubice
- **ZŠ Lázně Bohdaneč**
- **ZŠ Bezručova ul, Hradec Králové**
- ZŠ Štefánkova ul., Hradec Králové

Ke spolupráci se přihlásili pouze označené školy. ZŠ Dubina, Pardubice, jsem musela vyloučit, jak jsem již uvedla výše.

5.2.5 Vyhodnocení jednotlivých otázek

Po zpracování výsledků jednotlivých otázek jsem zpracovala tabulku s celkovými výsledky celého šetření a to následujícím způsobem:

- 1. pro jednotlivá kritéria vyplývající z odpovědí na otázky jsem si určila bodové hodnocení, blíže popsané v příloze C**
- 2. do tabulek jsem v dle jednotlivých tříd doplnila bodové hodnocení zvlášť pro každou ze tříd, a sestavila tabulku viz následující bod 3.**
- 3. sestavila jsem tabulku s celkovými body všech tříd – příloha E**
- 4. sestavila jsem tabulku s průměrnými bodovými zisky jednotlivých tříd vč. grafu**

Z takto zpracovaných dat už lze potvrdit, či vyvrátit předem stanovené hypotézy

Všeobecné otázky

V první části dotazníku jsou pokládány všeobecné otázky na věk, třídu, návštěvy ekocenter apod.

➤ *Otázka č. 0 – věk; třída*

První dvě otázky byly na třídu a věk. Tyto otázky jsem zařadila z důvodů statistických, aby bylo možné zkoumaný vzorek respondentů lépe popsat. Jednalo se tedy o šest osmých a dvě šesté třídy základních škol z pardubického a královéhradeckého kraje. Celkem jsem získala vyplněné dotazníky od 203 respondentů ze čtyř škol.

➤ *Otázka č. 1 – Byl(a) jsi někdy v Ekocentru Paleta, nebo jiném centru ekologické výchovy?*

Tato otázka byla položena proto, abych si zmapovala, zda si děti ekocentrum dobře pamatují.

Z 203 celkově odpovídajících respondentů jich podle zařazení do jednotlivých škol mělo navštívit 154 Ekocentrum Paleta. Ve skutečnosti žáci odpověděli kladně jen ve 150 případech (tj. 97,4%), 4 (tj. 2,6%) uvedli, že v žádném ekocentru nikdy nebyli. Je možné, že v každé třídě může být žák, který například přestoupil z jiné školy a skutečně s touto ekocentrem nenavštěvovali, je ale také možné přisuzovat tento výkyv věku respondentů, kde z potřeby odlišit se uvádějí nesprávné odpovědi. Nelze však jednoznačně určit o kterou z možností se jedná, dotazníky jsem nevyřadila.

Závěrem tedy můžu říci, že děti, které ekocentrum pravděpodobně navštívily si na tyto návštěvy vzpomínají z 97,4%.

➤ **Otázka č. 2 – Kolikrát jsi tam byl(a) od 1. tř. základní školy**

Tato otázka byla položena aby mi upřesnila jak dobře si respondenti na návštěvy ekocentra pamatují, kolik programů jim utkvělo v paměti.

Z celkového počtu odpovídajících si na většinu návštěv vzpomnělo 101 dětí (tj. 65,58%) na část programů 31 dotázaných (tj. 20,13%) a na počet návštěv si nevzpomíná, nebo nechce vzpomenout 22 žáků (tj. 14,29%).

Závěrem lze říci, že více než polovina dětí si pamatuje většinu návštěv v ekocentru od 1. tř. základní školy.

➤ **Otázka č. 3 – O čem jste mluvili? Co tě zaujalo? (Jaké máš z ekocentra zážitky?)**

Otázku č. 3 jsem do dotazníku zařadila zejména z důvodu, zda by bylo možné vysledovat, který z programů Ekocentra Paleta zaujal nejvíce respondentů.

Z odpovědí dětí je však zřejmé, že si každá ze tříd pamatuje hlavně ty programy, které navštívili v posledním roce. Velice často se však objevila odpověď, že žáky zaujal program o vymírání živočišných druhů. Velmi populární jsou i práce s přírodními materiály.

Závěr by mohl být zajímavý zejména pro pracovníky Ekocentra Paleta, pro hodnocení jejich práce a porovnání vlivu jednotlivých programů na děti.

Poznatky a dojmy

V další části dotazníku jsem pokládala respondentům otázky pro posouzení vztahu k přírodě – otázky č. 5,7,9 a otázky vědomostní č. 4,6,8 a 10. Otázky vědomostní se snadněji pokládají, a i jejich hodnocení je poměrně zřejmé. Daleko složitějším problémem se ukázalo zjistit jaký je vztah respondentů k přírodě i k sobě navzájem. Otázky č. 5, 7 a 9 mi k tomu napomohou.

Hodnocení vztahů je velice problematické a proto budu v závěru porovnávat třídy, které ekocentra navštěvují s těmi, které ne a zjišťovat rozdíly. Tak snad bude možné popsat, jaký vliv programy uskutečňované ekocentry na povědomí dětí mají. Avšak zejména popsání těchto rozdílů je stěžejní pro pracovníky Ekocentra Paleta, jelikož holá data se děti mohou dozvědět i ve škole či jinde, ale tato specializovaná centra si kladou za cíl pomoci dětem nalézt si vztah ke svému přirozenému okolí.

➤ ***Otázka č. 4 – Víš na co potřebujeme čističku odpadních vod?***

Ze všech odpovědí jich bylo dle mého názoru 93 (tj. 45,81%) zcela v pořádku, ukazovali na to, že děti chápou potřebu čističek odpadních vod. 69 (tj. 33,99%) odpovědí, naznačovalo, že žáci tuší, co to je čistička odpadních vod, někdy již o ní slyšeli, ale její důležitost jim zatím není zcela jasná. Zbývajících 41 (tj. 20,20%) odpovědí bylo zcela nesprávných popřípadě odpověď zcela chyběla.

Závěrem lze říci, že jen necelá polovina respondentů chápe důležitost čističek odpadních vod. Ostatní tento problém buď nezajímá, nebo odpověď skutečně neznají.

➤ ***Otázka č. 5 – K vánocům bys raději dostal(a) – živé zvířeelektronickou hračku***

Oproti mému očekávání zde 137 (tj. 67,49%) dětí odpovědělo, že by raději dostali živé zvíře, než elektronickou hračku a jen 66 (tj. 32,51%) opačně.

➤ ***Otázka č. 6 – Jak třídíme odpady?***

Zodpovědět správně na tuto otázku pro žáky vyšších ročníků základních škol již není velkým problémem a tak jich 177 (tj. 87,19 %) odpovědělo správně, 12 (tj. 5,91%) částečně správně a pouze 14 (6,91%) odpovědělo špatně, nebo také vůbec.

Těžko zde posuzovat, zda 14 respondentů skutečně odpověď neznalo, či zda neodpověděli z jiných důvodů. Zde opět stojí za zmínku pubescentní věk respondentů.

➤ **Otázka č. 7 – Raději bys hrál(a) – hru na počítači.....hru v přírodě s kamarády**

I zde mě odpovědi žáků 6-8-mých tříd překvapili, 115 (tj. 56,65%) odpovědí patřilo hrám v přírodě s kamarády a pouze 86 (42,36%) respondentů by dalo přednost počítačovým hrám. 2 (tj. 0,99%) žáci se nedokázali rozhodnout. Odpovědi naznačují, že více z dětí považuje přírodní prostředí a jistě i přítomnost kamarádů za příjemnější než prostředí psacího stolu s počítačem a virtuálního světa s virtuálními „kamarády“.

➤ **Otázka č. 8 - Jaké znáš škodlivé vlivy na přírodu?**

Abych v této otázce dala plný počet 2 bodů požadovala jsem, aby si děti vzpomněly alespoň na tři vlivy, které škodí životnímu prostředí a aby neopakovaly třikrát dokola v podstatě to samé. Takto úspěšných odpovědí bylo 97 (tj. 47,78 %). Abych hodnotila 1-ním bodem chtěla jsem alespoň jeden z negativních vlivů na životní prostředí. Takto zodpovězených otázek bylo z 85 (tj. 41,87%). Ve 21 (tj.10,34%) případech odpověď zcela chyběla.

Myslím, že pokud by se žáci vyšších tříd ZŠ měli skutečně chuť nad touto otázkou zamyslet, pak by si jistě na nějaký přírodě škodící element vzpomněli. Bohužel, jak jsem již výše popsala, ne u všech tomu tak bylo.

➤ **Otázka č. 9 – Hraješ-li hry (ať už počítačové, sportovní apod.) – hraješ raději sám za sebe (individuálně),.....hraješ raději s kamarády (kolektivně)**

I další z odpovědí dětí naznačují jejich veskrze kladný vztah ke svým kamarádům. Z možností v této otázce si jich 152 (tj. 74,88%) vybralo odpověď, že jsou spokojenější při kolektivní hře, a jen 51 (tj. 24,63%) z respondentů je více spokojených mohou li hrát sami za sebe. 1 (tj. 0,49%) z dotazovaných se nedokázal rozhodnout pro žádnou z nabízených možností.

Tato otázka samozřejmě naznačuje mnohé i o vrozených vlastnostech každého jednotlivce, ale nelze vyloučit ani vliv výchovy a výuky na tuto stránku osobnosti mladých lidí.

➤ ***Otázka č. 10 – Jaké problémy způsobuje doprava ve městech?***

Poslední z vědomostních otázek na plný počet bodů zodpovědělo 73 (tj.5,96%), na polovinu bodů 109 (tj. 53,69%) a vůbec neodpovědělo 21 (tj. 10,34%).

Myslím, že ani tato otázka nebylo příliš složitá a počet nevyplněných odpovědí opět ukazuje na určitou revoltu odpovídajících dětí.

Ostatní

Poslední skupina otázek měla za cíl zjistit, jednak počet zdrojů, které na děti výchovně působí v oblasti ochrany ŽP a dále který ze zdrojů na ně nejsilněji zapůsobil a čím. Zajímalo mne také, zda veškerá výchova v této oblasti přináší kýžený výsledek.

➤ ***Otázka č. 11 – kde všude jsi slyšel(a) o ochraně přírody (doma, ve škole, v ekocentru, na zájmovém kroužku, jeden(kde))***

Zajímalo mne jaké zdroje na děti působí a v závěru i o zda počet těchto zdrojů má nějaký vliv na vědomosti dětí.

Maximální počet bodů zde byl 5, což odpovídá pěti zdrojům EVVO. Tohoto výsledku dosáhlo 17 (tj. 8,37%) dětí. 4 body 39 (tj. 19,21%) dětí, 3 body 74 (tj.36,45%) žáků, 2 body 61 (tj. 30,05%) žáků a 1bod 11 (5,42%) žáků a jeden z respondentů (tj. 0,49%) neuvedl žádný zdroj.

Ze zdrojů, které mě chyběly mezi nabízenými možnostmi se nejčastěji objevilo televizní vysílání, které zaujalo mnoho žáků.

➤ ***Otázka 11a – Kde tě vyprávění o ochraně přírody nejvíce zaujalo?***

Tuto otázku jsem položila proto, abych lépe poznala, který ze zdrojů na děti nejvíce zapůsobil, nicméně pro bodování bylo zejména důležité zda na respondenty nejvíce zapůsobily programy ekocentra.

Programy ekocentra nejvíce ze všech zdrojů zaujaly 86 (tj. 42,36%) respondentů zbylých 117 dětí (tj. 57,64%) nezaujalo nic popřípadě jiný ze zdrojů EVVO.

➤ ***Otázka 12 - Jsou podle tebe programy ekocentra jiné než školní výuka?***

Odpovědi v této části otázky byly možné dvě: ano (hodnoceno 1 bodem), nebo ne (hodnoceno 0 body). Pokud děti odpověděli, že ano měli odpovídat dál.

➤ ***Otázka 12a – Pokud jsi označil ano, napiš v čem jsou podle tebe jiné.***

Hodnocení těchto odpovědí bylo velice obtížné a tak jsem systém hodnocení používala tak, že pokud děti popisují programy ekocenter jako lepší než programy školní, pak za tuto část otázky dostali připsán také 1 bod.

Celkové hodnocení této otázky dopadlo takto: 2body získalo 114 (tj.56,16%) dětí, jeden bod 24 dětí (tj. 11,82%) a o bodů 65 dětí (tj. 32,02).

Vzhledem k tomu, že celkem 52 respondentů ekocentrum nikdy se školou nenavštěvovalo, je tento výsledek ukázkou toho, že děti programy ekocentra baví, že se jim líbí více než typ školní výuky a lze tedy předpokládat, že jim témata probíraná v ekocentru lépe utkví v paměti.

➤ ***Otázka 13 - Můžeš říci, že jste doma pod tvým vlivem, po tvých návštěvách ekocentra, nebo po tom o čem jste mluvili ve škole, zavedli některá opatření spadající do oblasti ekologie.***

➤ ***(třídíme odpady, koupili jsme si živé zvíře, jiné)***

122 (tj. 60,10%) respondentů uvádí v této otázce, že je EVVO motivovala k tomu, aby některý z bodů výuky aplikovali do běžného života rodiny ve které žijí. 40 (tj. 19,70%) dětí dokonce zavedlo doma i více než jedno opatření z oblasti ochrany ŽP. Jen 41 (tj. 20,20%) žáků uvádí, že žádné opatření doma nezavedli, ale často v odpovědích dodávají, že mnohá opatření již jejich rodiče aplikovali sami dříve, než se o nich děti mohli dozvědět.

➤ **Otázka 13a – jaké jiné**

Odpovědí zde děti často jen opsali z bodů uvedených v dotazníku u otázky 13.

- ***Otázka 14 - Myslíš, že Ti programy ekocentra, nebo ekologická výchova ve škole v něčem pomohli (máš lepší vztah ke zvířatům, k vodě, ke kamarádům apod.)?***

Respondenti zde měli dvě možnosti odpovědi: Ano (1 bod), ne (0 bodů). Pokud odpověděli kladně mohli pokračovat dále v část a) této otázky.

- ***Otázka 14a pokud si označil ano, napiš v čem***

Děti opět často jen opsaly body, které se dočetly u této otázky v dotazníku. A tak nejčastěji uvádějí lepší vztah k přírodě, zvířatům a kamarádům. Objevily se však i odpovědi, kde děti zmiňují šetření energií, sbírání odpadků v přírodě, pochopení neobnovitelnosti přírodních zdrojů nebo dokonce nový náhled na celý svět.

Tato otázka již byla pro děti zřejmě složitější a možná byla nakonec příliš náročná a tak zde nasbírali 0b 120 dětí (tj. 59,1%) a zbylých 83 (tj. 40,9%) žáků po 1 bodu. K druhé části otázky se vyjádřili často jen sporadicky.

5.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Pokusím se nyní statisticky vyhodnotit dvě z hypotéz z bodu 5.2.2. osnovy.

Posoudím tak pravdivost hypotéz :

- ***děti, které se o ekologii a problémech udržitelného rozvoje dozvídají z více zdrojů mají lepší přehled o základních otázkách ochrany ŽP***
- ***děti si vzhledem k aktivnímu zapojení při výukových programech dobře tyto programy pamatují, jsou pro ně příjemnější než výuka ve škole (počet návštěv ovlivňuje jejich znalosti základních pojmů z oblasti ŽP)***

5.3.1 Statistické testování zjištěných údajů

Účelem tohoto testu je zjistit, zda existuje korelační vztah mezi počtem návštěv dětí v ekocentrech a dosaženými body v části dotazníku zaměřené na

úroveň znalostí pojmů z ochrany ŽP. Šetření bylo provedeno v roce 2006 v čtyřech náhodně vybraných ZŠ, u osmi 6-tých až 8-mých tříd. Výběr 203 dětí z jednotlivých očíslovaných tříd byl seřazen do níže uvedené tabulky v pořadí vzestupně dle počtu návštěv ekocenter, body jsou uvedeny jako průměrně dosažený počet na jednoho žáky každé třídy. Pořadí je stanoveno tak, že nejmenší počet z tohoto souboru má číslo 1 a nejvyšší počet má číslo 8. Hladina významnosti je stanovena na 0,05.

Vliv výukových programů Ekocenter na úroveň znalostí termínů z oblasti ŽP i vztah respondentů k přírodě i sobě navzájem (seřazeny vzestupně dle počtu návštěv ekocentra)

TABULKA Č. 2 Statistické vyhodnocení (1) vztahu mezi počtem návštěv dětí v ekocentrech a dosaženými body v části dotazníku zaměřené na úroveň znalostí pojmů z ochrany ŽP

Třída č.	Počet návštěv ekocentra	Ø Dosažené body	Pořadí (Ri)
7	0	4,81	1,5
8	0	5,31	1,5
2	4	5,77	3
1	6	4,45	4
6	10	8,08	5,5
5	10	6,76	5,5
4	16	6,10	7
3	18	6,31	8

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Řešení:

1/ stanovíme pořadí Ri, dle počtu návštěv dětí v ekocentru. Pořadí Qi musíme určit dle výše dosažených bodů

Tabulka č.3 - tabulka výsledků:

Ri	1,5	1,5	3	4	5,5	5,5	7	8
Qi	2	3	4	1	8	7	5	6
(Ri-Qi) ²	0,25	0,25	1,0	9,0	6,25	2,25	4	4

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

S použitím **Spearmanova korelačního** koeficientu dopočítáme

$$r_s = 1 - \frac{6}{8 * (8^2 - 1)} * 27 = 0,68$$

Příslušná kritická hodnota nalezená v tabulka je $r_{0,05} = 0,6905$.

Závěrem lze konstatovat, že jelikož hodnota testovacího kritéria padla do oblasti přípustných hodnot ($0,6905 > 0,68$), není důvod nulovou hypotézu zamítnout. Můžeme tvrdit, že není korelační závislost mezi počtem návštěv ekocentra a vědomostmi dětí. Na znalosti dětí působí i mnoho jiných faktorů.

Jako další úlohu pro sledování vlivu výukových programů ekocenter na ochranu ŽP jsem zjišťovala zda dosažené body v jednotlivých vědomostních otázkách jsou ovlivněny počtem návštěv ekocenter (průměr za třídy od 2-3,03, a 3,04 a více) a počtem zdrojů ze kterých se děti o ochraně ŽP dozívají (škola, ekocentrum, doma, kroužky, jiné..)

TABULKA Č. 4 Statistické vyhodnocení (2)

Zdroje	Návštěvy ekocentra počet		
	0 - 4	5-10	11 a více
Ø počet			
2- 3,03	5,60	3,66	6,10
3,04 a více	4,38	6,345	6,31

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Řešení:

Faktorem A je počet zdrojů vědomostí, faktorem B je počet návštěv dětí v ekocentru.

Testujeme nulovou hypotézu: $H_0^{(A)} : \alpha_1 = \alpha_2 = 0$ pro faktor A

$H_0^{(B)} : \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = 0$ pro faktor B

Vypočítáme součty v řádcích a sloupcích a aritmetické průměry jednotlivých tříd.

TABULKA Č. 5 Statistické vyhodnocení (2) propočet

Zdroje	Návštěvy ekocentra			počet	součet	průměr
	Počet od-do	0 - 4	5 - 10			
2 - 3,03	5,6	3,66	6,10	3	15,36	5,12
3,04 a více	4,38	6,345	6,31	3	17,035	5,678
Počet	2	2	2			
Součet	9,98	10,005	12,41		32,395	
Průměr	4,99	5,003	6,205			5,399

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Pro součty čtverců platí:

Celkový součet čtverců

$$S_y = 181,225 - \frac{1}{6} * 32,395^2 = 6,319$$

Součet čtverců mezi řádky:

$$S_A = \frac{1}{3} * (15,36^2 + 17,035^2) - \frac{1}{6} * 32,395^2 = 0,467$$

Součet čtverců mezi sloupci:

$$S_B = \frac{1}{2} * (9,98^2 + 10,005^2 + 12,41^2) - \frac{1}{6} * 32,395^2 = 1,948$$

Reziduální součet čtverců:

$$S_e = 6,319 - 0,467 - 1,948 = 3,904$$

Testovací kritérium pro testování hypotézy $H_0^{(A)}$

$$f_A = \frac{\frac{0,467}{2-1}}{\frac{3,904}{6-2-3+1}} = 0,239$$

Kritická hranice $F_{0,05,1,2} = 18,513$

Hodnota testovacího kritéria padla do oblasti přípustných hodnot, hypotézu, že střední hodnoty jednotlivých úrovní (\emptyset počtu návštěv) faktoru A jsou si rovni, nezamítáme.

Testovací kritérium pro testování hypotézy $H_0^{(B)}$

$$f_B = \frac{\frac{1,948}{3-1}}{\frac{3,904}{6-2-3+1}} = 0,4989$$

Kritická hranice $F_{0,05,2,2} = 19,00$

Hodnota testovacího kritéria padla do oblasti přípustných hodnot, hypotézu, že střední hodnoty jednotlivých úrovní počtu návštěv ekocentra (počet od-do) faktoru B jsou si rovny, nezamítáme.

Tímto testem bylo zjištěno, že úroveň znalostí základních pojmů z oblasti ochrany přírody u dětí není ovlivněna ani počtem zdrojů ani počtem návštěv v ekocentrech. Na tuto úroveň znalostí tedy mají zřejmě vliv jiné faktory.

Ani jedna ze dvou statisticky testovaných pracovních hypotéz na základě mnou prováděného dotazníkového šetření nebyla potvrzena.

Dále se pokusím vyhodnotit hypotézy :

- ***Děti se dobře orientují v základních pojmech ochrany životního prostředí***
- ***Děti které navštěvují ekologická centra mají lepší vztah k přírodě i ke svým kamarádům***

Při hodnocení těchto hypotéz vyjdu z níže uvedené tabulky a grafu, kde jsou výsledky dotazníkového šetření rozděleny dle jednotlivých tříd. Čísla v tabulce představují průměrný zisk třídy v jednotlivých otázkách. Do celkového počtu bodů jsem nezahrnovala otázky 1. – 3., 11b a 12, jelikož by tím byly značně znevýhodněny třídy, které ekocentrum nenavštěvují. U ostatních otázek můžu říci, že čísla u jednotlivých tříd jsou porovnatelná a nejlépe celou situaci popisuje graf „celkem body“, kde dvě třídy na počátku a dvě třídy na konci osy tříd nenavštěvují se svými žáky ekocentrum a ostatní třídy ano. Třídy č.1 a 2. navštěvují pracovníci ekocentra ve škole a děti tak zůstávají ve stejném prostředí jako při vyučování.

Z grafů je zřejmé, že třídy, které nenavštěvují ekocentrum vůbec jsou na tom ve většině ukazatelů nejhůře, v těsném závěsu jsou pak třídy, kde navštěvují lektoři ekocentra školu a nejlépe jsou na tom třídy, které pravidelně ekocentrum navštěvují v jejich speciálně upravených výukových prostorech. Na základě tohoto rozboru lze stanovené hypotézy potvrdit.

Nejlépe ze všech v celkovém hodnocení dopadli třídy č. 5 a 6., tedy 6-té třídy ZŠ Polabiny I.

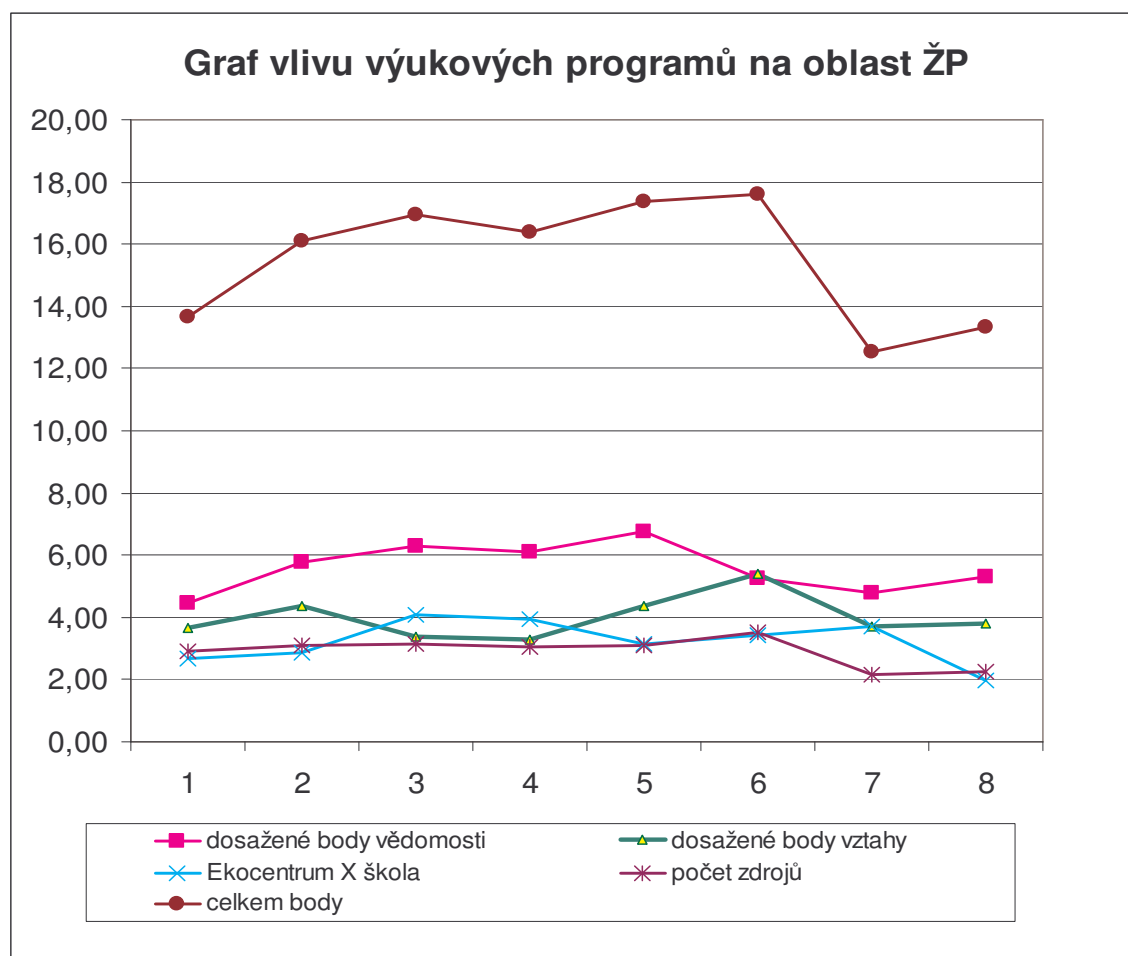
5.2.3 Grafické znázornění

Tabulka č.6- Vliv výukových programů Ekocenter na úroveň znalostí termínů z oblasti ŽP i vztah respondentů k přírodě i sobě navzájem

číslo	třída	počet žáků ve třídě	návštěvy ekocentra max.	dosažené body vědomosti	dosažené body vztahy	Ekocentrum X škola	počet zdrojů	celkem body
1	ZŠLB 8b	29	6	4,45	3,66	2,66	2,90	13,66
2	ZŠLB 8a	26	4	5,77	4,38	2,88	3,08	16,12
3	ZŠZM 8b	29	18	6,31	3,38	4,10	3,14	16,93
4	ZŠZM 8a	30	16	6,10	3,27	3,97	3,03	16,37
5	ZŠ PI 6a	21	10	6,76	4,38	3,14	3,10	17,38
6	ZŠ PI 6c	20	10	5,25	5,40	3,45	3,50	17,60
7	ZŠ HK	26	0	4,81	3,69	3,69	2,15	12,54
8	ZŠ HK	26	0	5,31	3,81	1,96	2,27	13,35

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Graf č.1

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

Závěr:

Dobře postavená environmentální výchova by měla mít charakter holistické⁶¹ výchovy, tzn. že optimálním způsobem utváří morálku, působí na rozumovou, citovou i volně aktivní složku osobnosti člověka, rozvíjí dovednosti i sociální komunikativnost. Vede i k lepšímu poznání sebe sama a svých možností, včetně získání schopností prosazovat své oprávněné požadavky.

Tuto práci jsem rozdělila na část teoretickou, kde jsem se na začátku práce formou rešerše z naší i zahraniční literatury pokusila vysvětlit a přiblížit pojem environmentální výchova, vzdělávání a osvěta. Vysvětlit co je pro EVVO zásadní a důležité. Popsala jsem zde i systémy zajišťující EVVO v některých velkých zemích Evropské Unie.

V druhé části práce jsem blíže popsala stav výchovných programů v české republice. Uvedla jsem základní body „Strategie vlády České republiky v rámci EU na léta 2004 – 2013. Popsala jsem jednotlivé priority této strategie.

Dalším z důležitých bodů, které vytvářejí teoretický rámec pro praktickou část mé práce je popsání jednotlivých bodů „Státní koncepce environmentální politiky“. Kde je mimo jiné popsáno zajištění EVVO ze strany státu. Výchozím dokumentem je Souhrnná koncepce resortu (MŽP) pro osvětu, vzdělávání, výchovu a informování veřejnosti v záležitostech životního prostředí. Koncepci vzdělávání a osvěty je nutno implementovat v první řadě do systému školství, ale i veřejné správy či podnikové sféry a veřejnosti.

Blíže jsem také v části 3. popsala koncepci EVVO v pardubickém kraji, kde se lze dočíst o stávajícím stavu, programové části a jednotlivých prioritách pardubického kraje v oblasti environmentálního vzdělávání. Je zde popsán i způsob financování, realizace a monitoringu popsaného programu.

V poslední části teoretického oddílu mé práce jsem se pokusila blíže popsat Ekocentrum Paleta, se kterým jsem při zpracovávání tématu spolupracovala. Tato organizace je krajským koordinátorem EVVO pro pardubický kraj. V této části lze nalézt popis jednotlivých výchovných programů a ostatních aktivit ekocentra.

⁶¹ celostní

V praktické práci jsem se již dostala k samotnému jádru celé práce a metodou dotazníkového šetření jsem zjišťovala efektivnost výukových programů zejména Ekocentra Paleta na oblast životního prostředí. V počátku této části práce jsem definovala, některé pojmy používané v průzkumu, pak jsem již přikročila k samotné sondě.

V první fázi šetření jsem si po dohodě s zástupcem Ekocentra Paleta stanovila jaký vzorek populace zahrnu do svého průzkumu (jedná se o žáky ZŠ ve věku 12 – 14 let). Ve svém okolí jsem poté provedla předvýzkum na menším vzoru respondentů a z výsledků jsem stanovila pracovní hypotézy, a sestavila formulář dotazníku. Tento jsem pak distribuovala přes zástupce jednotlivých škol, které se ke spolupráci přihlásily.

Po zpětném soustředění dotazníků a bodovém vyhodnocení jsem již mohla vyvrátit nebo potvrdit stanovené hypotézy. Celkové hodnocení tedy dopadlo takto:

hypotéza č. 1

- ***děti, které se o ekologii a problémech udržitelného rozvoje dozívádají z více zdrojů mají lepší přehled o základních otázkách ochrany ŽP***

Pro sledování vlivu výukových programů ekocenter na ochranu ŽP jsem zjišťovala zda dosažené body v jednotlivých vědomostních otázkách jsou ovlivněny počtem návštěv ekocenter (průměr za třídy od 2-3,03, a 3,04 a více) a počtem zdrojů ze kterých se děti o ochraně ŽP dozívádají (škola, ekocentrum, doma, kroužky, jiné..)

Hypotéza byla zamítnuta a lze tedy na základě statistického výpočtu konstatovat, že počet návštěv ekocentra ani počet zdrojů ze kterých se děti o ochraně ŽP dozívádají nemá vliv na úroveň znalostí základních pojmů z této oblasti.

hypotéza č.2

- ***děti si vzhledem k aktivnímu zapojení při výukových programech dobře tyto programy pamatují, jsou pro ně příjemnější než výuka ve škole (počet návštěv ovlivňuje jejich znalosti základních pojmů z oblasti ŽP)***

Statistickým výpočtem jsem zjišťovala zda existuje korelační vztah mezi počtem návštěv dětí v ekocentrech a dosaženými body v části dotazníku zaměřené na úroveň znalostí pojmů z ochrany ŽP. Tuto závislost test neprokázal. Mezi počtem návštěv třídy v ekocentru a úrovní dosažených bodů neexistuje korelační závislost.

hypotéza č. 3

➤ ***Děti se dobře orientují v základních pojmech ochrany životního prostředí***

K potvrzení či vyvrácení této hypotézy lze použít tabulku č. 6, popř. graf č. 1. Maximální počet bodů, které bylo možné dosáhnout v otázkách vědomostních je 8. Nejvíce se k tomuto číslu blíží svým průměrně dosaženým bodovým hodnocením třídy 5,3 a 4, které dosáhli bodů v rozmezí 6,3 – 7, což je jistě velmi blízké číslu 8. Zejména u tříd, které navštěvují ekocentrum tedy tříd č. 3,4,5 a 6 můžeme potvrdit hypotézu, že se respondenti velice dobře orientují v základních pojmech z oblasti ochrany přírody. A určitý vliv, byť statisticky nevýznamný návštěvy ekocentra v této oblasti zřejmě mají.

hypotéza č.4

➤ ***Děti které navštěvují ekologická centra mají lepší vztah k přírodě i ke svým kamarádům***

K ověření této hypotézy jsem také použila graf č. 1. Zde je patrné, že třídy 1,2 a 7,8, které ekocentrum nenavštěvují dosáhly v celkovém hodnocení nižšího bodového zisku než třídy ostatní, které ekocentrum navštěvují. A vliv ekocenter na úroveň znalosti společně s lepším vztahem k přírodě i kamarádům i k jednotlivým opatřením implementovaným do domácností, kde děti žijí lze považovat za kladný a přínosný.

Po provedení a vyhodnocení celého šetření jsem nabyla přesvědčení, že výukové programy ekocenter jistě mají vliv na utváření celkového povědomí o ochraně ŽP dětí a myslím, že provedení průzkumu na širším vzorku respondentů by mohl výsledky této mé sondy ještě zpřesnit. Výsledky testu jsou dle mého názoru do jisté míry ovlivněny pubescentním věkem respondentů na což ukazuje i fakt, že v celkovém hodnocení dopadly nejlépe dvě šesté třídy ZŠ.

Použitá literatura:

1. **Bruntland G.H.:** Our Common Future, Oxford University Press, Oxford, 1987, závěrečná zpráva Světové Komise pro životní prostředí a rozvoj
2. **Environmental educatino and training in the European Union and other countries;** Ministri of environment of the Czech republic, 1999
3. **Enviromental Education Technical Information Packages,** North American Asociation for Enviromental Education, 1996
4. **Kramer, M.,Urbaniec, M, Möller, L.,**Interdisziplinäre Rahmenbedingungen einer umweltorientierten Unternehmensführung;Band I.,Gabler, Wiesbaden 2003
5. **Máchal A.,**ŠPETKA DOBROMYSLI, Kapitoly z praktické ekologické výchovy,:Ekocentrum Brno, 1996
6. **Směrnice č. 90/313/EHS**
7. **Veselá,J.** Sociologický výzkum, Pardubice, Univerzita Pardubice FES, 2000
8. **Veselá, J.** Obecná sociologie,Pardubice,Univerzita Pardubice FES, 2000
9. www.ceu.cz (čerpáno dne 11.03.2006)
10. www.ekovychova.cz
11. www.env.cz, Státní koncepce environmentální politiky (MŽP ČR) (čerpáno dne 15.03.2006)
12. www.eunie.cz/
13. www.paleta.cz
14. www.pardubickykraj.cz, Koncepce vzdělávání, výchovy a osvěty v oblasti ŽP v Pardubickém kraji
15. www.pavučina.cz
16. **Zákon č. 17/1992 Sb.,** o životním prostředí